

Utjecaj mucanja na svakodnevni život muškaraca koji mucaju

Poljak, Klara

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:887039>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-12**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Utjecaj mucanja na svakodnevni život muškaraca koji mučaju

Klara Poljak

Zagreb, kolovoz, 2024.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Utjecaj mucanja na svakodnevni život muškaraca koji mucaju

Klara Poljak

izv. prof. dr. sc. Ana Leko Krhen

Zagreb, kolovoz, 2024.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad *Utjecaj mucanja na svakodnevni život muškaraca koji mucaju* i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Klara Poljak

Mjesto i datum: Zagreb, kolovoz, 2024.

Sažetak

Naslov rada: Utjecaj mucanja na svakodnevni život muškaraca koji mucaju

Ime i prezime studentice: Klara Poljak

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Ana Leko Krhen

Logopedija

Brojne se studije na mucanje referiraju kao multidimenzionalan poremećaj. Iako je govor prva stvar koja bi osobama koje ne mucaju mogla pasti na pamet razmišljajući o ovom poremećaju, za osobe koje mucaju to ne mora biti slučaj. Životne situacije i aspekti na koje mucanje utječe su brojni te sežu od značajnih životnih događaja poput odabira zanimanja, školovanja ili odabira partnera do naizgled banalnih situacija poput razgovora u trgovini, tramvaju ili putem telefona. Također, gledajući populaciju koja muca, muškarci su ti koji prevalencijom prednjače u svim životnim dobima u odnosu na žene. Međutim, podataka i istraživanja o njihovoj perspektivi mucanja i utjecaju na njihovu svakodnevnicu gotovo da i nema.

Stoga je cilj ovog istraživanja bio saznati upravo to: utjecaj mucanja na muškarce kroz prizmu svakodnevice i raznih životnih situacija. Istraživanje je provedeno putem online upitnika (N ispitanika=22) i polustrukturiranog intervjua (N=8). Tri su glavne teme proizašle iz intervjua: 1) izazovi u svakodnevici, 2) terapija, 3) muškarci i mucanje. Gledajući svakodnevnicu, većina je muškaraca osjetila utjecaj mucanja u samom odnosu prema sebi, samopouzdanju te u manjoj ili većoj mjeri interpesronalnim odnosima. Također, sukladno mnogim istraživanjima, više od dvije trećine ispitanika iskusilo je u životu neki oblik zlostavljanja (*engl. bullying*) te oko polovice ispitanika diskriminaciju, oboje najviše u dječjoj i adolescentskoj dobi. Terapija je u polovici slučajeva imala ključnu ulogu u oporavku od mucanja te je nekim ispitanicima upravo ona bila najveća pomoć u suočavanju i nošenju s mucanjem, dok su iskustva u grupama samopomoći bila pozitivna, ali veoma rijetka. Gledajući odnos muškaraca i mucanja, gotovo su svi izjavili kako je mucanje u njihovom životu imalo utjecaja i na osjećaj maskuliniteta. Ta iskustva opisuju kao osjećaj da su u očima društva percipirani kao nedovoljno muževni ili pak govore o smanjenom samopouzdanju, opuštenosti i asertivnosti u društvenim situacijama, a ponekad i u muško-ženskim odnosima.

Ključne riječi: mucanje, muškarci, svakodnevica, iskustva, osobe koje mucaju

Abstract

The impact of stuttering on the daily life of men who stutter

Numerous studies refer to stuttering as a multidimensional disorder. Although speech is the first thing that might come to mind to non-stutterers when thinking about this disorder, this may not be the case for people who stutter. Life situations and aspects affected by stuttering are numerous and range from significant life events such as choosing a profession, education or choosing a partner to seemingly banal situations such as talking in a store, on the tram or on the phone. Also, looking at the population that stutters, it is men who lead the prevalence in all age groups compared to women. However, there is almost no data and research on their perspective of stuttering and its impact on their everyday life.

Therefore, the goal of this research was to find out exactly that: the impact of stuttering on men through the prism of everyday life and various life situations. The research was conducted through an online questionnaire (N=22 respondents) and a semi-structured interview (N=8). Three main themes emerged from the interviews: 1) challenges in everyday life, 2) therapy, 3) men and stuttering. Looking at everyday life, most men felt the impact of stuttering in their attitude towards themselves, self-confidence and, to a lesser or greater extent, interpersonal relationships. Also, according to many studies, more than two-thirds of the respondents experienced bullying in their lives, and about half of the respondents experienced discrimination, both mostly in childhood and adolescence. Therapy played a key role in recovery from stuttering in half of the cases, and for some respondents it was the greatest help in dealing with stuttering, while experiences in self-help groups were positive, but very rare. Looking at the relationship between men and stuttering, almost all of them stated that stuttering in their lives had an impact on their sense of masculinity. Experiences which they describe as insufficiently masculine in other people's eyes, reduced sense of self-confidence, relaxation and assertiveness in social situations, and sometimes in male-female relationships.

Key words: stuttering, men, everyday life, experiences, people who stutter

Sadržaj

1. UVOD.....	1
1.1. Mucanje.....	2
1.2. Odrasli i mucanje.....	4
1.2.1. Utjecaj mucanja na kvalitetu života i svakodnevna iskustva.....	4
1.2.2. Stereotipi i odnos društva prema osobama koje mucaju.....	5
1.2.3. Utjecaj mucanja na obrazovanje i odabir zanimanja.....	7
1.3. Muškarci i mucanje.....	8
1.3.1. Mucanje i maskulinitet.....	9
2. PROBLEM ISTRAŽIVANJA.....	10
3. METODE ISTRAŽIVANJA.....	11
3.1. Uzorak ispitanika.....	11
3.2. Način prikupljanja podataka.....	12
3.3. Metode obrade podataka.....	13
4. REZULTATI I RASPRAVA.....	14
4.1. Upitnik.....	14
4.2. Intervju.....	17
4.2.1. Izazovi u svakodnevici.....	18
4.2.2. Terapija.....	29
4.2.3. Muškarci i mucanje.....	31
5. ZAKLJUČAK.....	37
6. NEDOSTACI ISTRAŽIVANJA.....	38
7. LITERATURA.....	39
PRILOZI	

1. UVOD

Komunikacija govorom posebnost je koju od svih živih bića posjeduje jedino čovjek. U kvaliteti verbalne komunikacije iskazuje se čovjekova individualnost i posebnost. Stoga, ako čovjek nije sposoban jasno izraziti svoje misli i njegova osobnost postaje zatamnjena i pogrešno protumačena (Prpić, 2023). Upravo je zato, tečno i učinkovito govorenje s drugima visoko cijenjena, slojevita vještina. Sposobnost tečnog i učinkovitog govora vrlo će vjerojatno povećati životne mogućnosti, dok će netečnost i neartikuliranost vjerojatno predstavljati nedostatak (Craig i Tran, 2006).

Zbog toga ne čudi činjenica da osobe koje mucaju često pokazuju visoku razinu frustracije tijekom govornih situacija (Boyle, 2013; Craig i sur., 2009; Bloodstein i Ratner, 2008) te čak sniženu kvalitetu života u aspektima emocionalnog, socijalnog i mentalnog funkcioniranja (Craig i sur., 2009). Iako takvih i sličnih istraživanja ima mnogo, gotovo da i ne postoje radovi koji se bave mucanjem i njegovim utjecajem na različite životne aspekte isključivo iz perspektive muškaraca. Ta činjenica još više začuđuje s obzirom da je stopa prevalencije mucanja u svim životnim dobima viša kod muške nego ženske populacije.

Mucanje kao fenomen desetljećima je glavna problematika i srž mnogih istraživanja. Quesal (1989) govori: „Vjerujem da se krećemo u smjeru u kojem pojedinac koji muca postaje sve više predmet istraživanja, a manje pojedinac s problemom s kojim se trebamo pozabaviti” (str. 154). Ipak, iako je u svijetu provedeno mnogo istraživanja koja kvalitativno obrađuju mucanje i upravo njegov utjecaj na različite aspekte života, gledajući mucanje kroz prizmu ne samo govornog fenomena već i stanja koje utječe na osobu u cjelini slabo je zastupljena tema na području Hrvatske.

1.1. Mucanje

Prema Bloodsteinu i Ratner (2008) mucanje je poremećaj u kojem je ritam ili tečnost govora narušena prekidima ili blokadama. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO, 1977) daje malo precizniju definiciju u kojoj navodi da je mucanje poremećaj u ritmu govora, u kojem osoba točno zna što želi reći, ali u trenutku nije u mogućnosti to izgovoriti zbog nevoljnog ponavljanja ili prekida glasa. Craig i sur. (1996) dodaju kako su kod mucanja prisutna ponavljanja slogova, dijelova ili cijelih riječi ili fraza, blokade, neprirodna oklijevanja, dobacivanja, ponovno započete ili nedovršene fraze te nedovršene ili prekinute riječi. Također, gledajući definiciju koju daje DSM V (2013), zamjetno je kako uz navedene karakteristike mucanja, u kriterije pripadaju i simptomi poput govorne anksioznosti, ograničenja u socijalizaciji te socijalnoj aktivnosti i akademskoj/profesionalnoj izvedbi. Navedeni priručnik mucanje svrstava pod kategoriju komunikacijskih poremećaja kao i njegov prethodnik DSM IV (1994).

Bloodstein i Ratner (2008) također navode kako je mucanje više od pukog ponavljanja, produžavanja i pauzi već da sa sobom nosi brojna pridružena obilježja. U Tablici 1 prikazani su sekundarni, popratni simptomi mucanja. Prema Guitaru (2006) oni nastaju kao stečene reakcije na primarne simptome i ponašanja. Godine 2019. Tichenor i Yaruss provode istraživanje u kojem osobe koje mucaju same daju definiciju mucanja s obzirom na vlastito iskustvo. Rezultati su pokazali kako za odrasle koji mucaju taj pojam označava cijeli skup iskustava van samih govornih netečnosti. Kažu da trenutak mucanja često počinje osjećajem iščekivanja, zapinjanja i gubitka kontrole. Ti osjećaji mogu izazvati različite emocionalne, bihevioralne i kognitivne reakcije na govornika (Tichenor i Yaruss, 2019).

Iako je mucanje rijetko kome stran poremećaj, njegova prevalencija iznosi oko 1% u većini istraživanja (Bloodstein i Ratner, 2008). Craig i sur. (2002) dobivaju precizan podatak od 0,72% gledajući cijeli životni vijek (od 2 godine nadalje), s višom stopom prevalencije kod muškaraca (omjer muškaraca i žena 2,3:1). Viša stopa prevalencije od oko 1,4% utvrđena je kod djece (2 do 10 godina), pri čemu muška djeca ponovno pokazuju veću prevalenciju mucanja (2,3 do 3,3:1) (Craig i sur., 2002). Niža stopa prevalencije kod odraslih razumna je s obzirom na to da se mnoga djeca prirodno oporave od mucanja (Bloodstein i Ratner, 2008; Yairi i Ambrose, 2013).

Tablica 1. Popratni (sekundarni) simptomi mucanja (Bloodstein i Ratner, 2008)

Otvoreni (očiti) popratni simptomi	
Popratni pokreti	glave, čela, širenje nosnica, treptanje, tenzije, pomicanje ekstremiteta...
Umetanje dijelova govora	poštapalice, govorni fragmenti
Glasovne abnormalnosti	promjene kvalitete glasa, naglasaka, visine glasa te monoton glas
Kožne reakcije	moguće crvenilo ili bljedilo
Fiziološki popratni simptomi	
Pokreti oka	neobični pokreti oka povezani s mucajućim situacijama
Promjene u:	kardiovaskularnom sustavu, moždanim valovima, biokemijske promjene, moguće elektrodermalni odgovori (npr. znojenje šaka) te ostale refleksne radnje
Unutarnje popratne pojave	
Osjećaj frustracije pri pokušaju govorenja	osjećaj fizičke zakočenosti (stisnuto grlo, usne...)
Osjećaj mišićne napetosti	često pojačana tenzija u/oko vokalnog aparata
Emocionalne reakcije	osjećaj nelagode u očekivanju mucajućeg trenutka, zbunjenost i mentalna praznina tijekom mucanja te osjećaj frustracije, srama, iscrpljenosti i tjeskobe nakon mucanja

Kao što je već spomenuto, mucanje se češće pojavljuje u muškoj nego u ženskoj populaciji. Međutim, zanimljiva je činjenica da se, prema mnogim istraživanjima, omjer dječaka i djevojčica koje mucaju s dobi dodatno povećava (Bloodstein i Ratner, 2008; Andrews, 1964). To potvrđuju i spomenuti Craig i sur. (2002), koji u svom istraživanju na više od 12 000 ispitanika dobivaju podatke da u adolescenciji (11 do 20 godina) omjer dječaka koji mucaju u odnosu na djevojčice iznosi 4:1 u odnosu na omjer od 2,3 do 3,3:1 u dobi od 2 do 10 godina. Postoje brojne teorije o razlozima tog fenomena iako točan uzrok još nije sa sigurnošću utvrđen. Neki to pripisuju pretpostavci da djevojčice razvijaju blaže oblike mucanja od kojih se i prije oporavljaju (Bloodstein i Ratner, 2008; Andrews, 1964) te da broj novih slučajeva kod dječaka raste s godinama (Bloodstein i Ratner, 2008). Ipak, broj slučajeva se u odrasloj dobi blago povećava i kod muškaraca i kod žena dok se omjer muškarci – žene starenjem smanjuje. Mogući razlozi tomu su pojava recidiva (Craig i Tran, 2005; Craig i sur. 2002) i

povećani zahtjevi u društvenom kontekstu tijekom odrasle dobi (primjerice poslovni milje) (Craig i Tran, 2005).

1.2. Odrasli i mucanje

Saznati na koji način mucanje utječe na različite aspekte života bio je cilj mnogih istraživanja posljednjih godina (Nang i sur., 2018; Kasbi i sur., 2015; Craig i sur. 2009; Daniels i Gabel, 2004). U svojoj knjizi o prirodi i terapiji mucanja Guitar (2006) ističe kako osjećaji osobe koja muca mogu jednako tako biti dio poremećaja kao i sama govorna ponašanja. Općenito govoreći, mladi i odrasli često imaju negativne stavove o sebi koji proizlaze iz godina iskustava s mucanjem (Guitar 2006; Daniels i sur. 2004).

Kako bi izbjegli ili smanjili mucajuća ponašanja, osobe koje mucaju često pribjegavaju ponašanjima bijega i izbjegavanja (eng. *escape behaviours i avoidance bahaviours*) u obliku dodavanja riječi ili poštapalica tijekom mucajućeg trenutka (eng. *escape behaviours*) te dodavanja glasova, riječi ili promjena željene riječi kako bi izbjegli mucanje (eng. *avoidance behaviours*)(Guitar i sur. 2006; Daniels i sur. 2012). Također, opetovani komunikacijski prekidi često stvaraju negativne emocije vezane uz način na koji osobe koje mucaju pristupaju komunikaciji te doživljavaju interakciju. Ove emocije u konačnici mogu postati dio načina komunikacije te osobe te potencijalno više ometati komunikaciju od samog netečnog govora. Kod osoba koje mucaju negativne emocije utječu na sposobnost i stil komuniciranja, dovodeći ih do toga da komuniciraju na drugačiji način ili da izaberu da ne komuniciraju utječući tako na njihov društveni identitet (Daniels i Gabel, 2004). Općenito, odrasli koji mucaju često kažu da je promjena u pogledu na sebe - kao osobe koja muca, ali ima mnogo važnijih osobina - bila jedna od najznačajnijih stvari koje su učinili kako bi se oslobodili tereta mucanja (Guitar, 2006).

1.2.1. Utjecaj mucanja na kvalitetu života i svakodnevna iskustva

S mucanjem se osobe koje mucaju suočavaju kroz razna svakodnevna iskustva. Kažu kako s većim naporom obavljaju neke od svakodnevnih poslova ili ih čak izbjegavaju. Tako u istraživanjima navode izazove s telefoniranjem, upoznavanjem novih ljudi, predstavljanjem (Corcoran i Stewart, 1998; Isaacs i Swartz, 2022b) te putovanje u javnom prijevozu (Isaacs i Swartz, 2022b).

Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (2012) kvaliteta života je percepcija pojedinaca o njihovom položaju u životu u kontekstu kulture i vrijednosnih sustava u kojima žive, te u odnosu na njihove ciljeve, očekivanja, standarde i brige. Craig i sur. (2009) istraživali su upravo kvalitetu života osoba koje mucaju te podaci istraživanja pokazuju da mucanje negativno utječe na vitalnost, kao i na društveno, emocionalno i mentalno funkcioniranje. Podaci dolaze iz istraživanja na 400 sudionika u kojem je 200 osoba koje mucaju bilo uspoređivano s 200 osoba koje ne mucaju na mjerama kvalitete života pomoću upitnika (SF-36) i strukturiranog intervjua. Razlike nisu pronađene u domenama fizičkog funkcioniranja, fizičke boli te općeg zdravlja. U obzir je uzeta i jakost mucanja te se pokazalo kako su osobe s jačim oblicima mucanja u povećanom riziku od lošeg emocionalnog funkcioniranja u odnosu na osobe s blažim oblicima mucanja (Craig i sur. 2009). Slične rezultate dobile su i Koedoot i sur. (2011) te oni pokazuju da umjereno do jako mucanje ima negativan utjecaj na ukupnu kvalitetu života, ali i da to ovisi o načinu na koji se pojedinac nosi s problemom. Međutim, rezultati tog istraživanja pokazuju da stupanj jakosti mucanja utječe i na domenu fizičke boli. Prema autoricama, osobe koje mucaju često prijavljuju fizičku bol, posebno u području prsa, kada ih se pita što osjećaju u tijelu kada govore ili mucaju (Koedoot i sur. 2011). Isto tako, prema nekim autorima, osobe koje mucaju su u povećanom riziku od povišene socijalne anksioznosti (Craig i sur., 2006) te socijalnog anksioznog poremećaja (Iverach i Rapee, 2014).

U kvalitativnom istraživanju Corcorana i Stewart (1998) primarna tema proizašla iz intervjua s osobama koje mucaju bila je patnja okarakterizirana četirima ključnim elementima: osjećaj bespomoćnosti, srama, straha od mucanja i govornih situacija te izbjegavanje govornih situacija. To se kod ispitanika očitovalo kao unutarnje borbe prije govora ili situacije upoznavanja, osjećaja krivnje, straha i napetosti prije govornih situacija poput održavanja prezentacije na poslu ili boravka u školi te skrivanje vlastitog mucanja i izbjegavanje govora u situacijama kada su se trebali zauzeti za sebe, javiti na satu ili razgovarati s vršnjacima. Slične elemente navode i Guitar (2006) i Van Riper (1982) koji naglašava kako izbjegavanja i neuspjesi u govornim situacijama mogu imati velik utjecaj na samopouzdanje osoba koje mucaju.

1.2.2. Stereotipi i odnos društva prema osobama koje mucaju

Ponašanju i samopouzdanju osoba koje mucaju ne pomažu ni brojni stereotipi na koje upozoravaju mnogi autori (Boyle, 2013; Turnbaugh i sur., 1979; Woods, 1978; Woods i

Williams, 1976). Naime, rezultati istraživanja pokazuju da čak i učitelji razredne nastave i logopedi procjenjuju osobe koje mucaju kao napete, nesigurne i bojažljive (Turnbaugh i sur., 1979). Provedeno je i slično istraživanje u kojem su upravo muškarci i dječaci koji, samo hipotetski, mucaju bili procjenjivani (Woods, 1978). Rezultati ponovno pokazuju da su u očima promatrača poput učitelja i logopeda, muške osobe koje mucaju manje asertivne, nesigurne, napete te u strahu od govora s osobama koje ne mucaju. Ne samo da takvi stavovi okoline mogu pojačati negativne stavove osoba koje mucaju o sebi već postoji mogućnost da upravo reakcije slušatelja utječu na ponašanje osobe koja muca te takva ponašanja potiču i potenciraju internalizirajući tako stigmatu koju dobivaju od društva (Boyle, 2013; Van Riper, 1982; Woods i Williams, 1976). Općenito, djeca koja mucaju su prema Davisu i sur. (2002) u povećanom riziku od toga da budu odbijena od vršnjaka, a vrlo je malo vjerojatno da budu popularni među vršnjacima. Također, kolege iz razreda su ih češće svrstavali u kategorije djece koja bi mogla biti zlostavljana od vršnjaka (eng. *bullying*) i djece koja bi mogla tražiti pomoć. Podaci su dobiveni na temelju intervjua sa 403 djece koji su kolege iz razreda djece koje mucaju. U istraživanju Erickson i Block (2013), 53% ispitanika adolescenata koji mucaju su u životu doživjeli zlostavljanje od vršnjaka na temelju mucanja.

Osim odnosa s vršnjacima, mucanje može imati utjecaj i na romantične i obiteljske odnose. Rezultati istraživanja Van Borsela i sur. (2011) pokazuju kako bi adolescenti i mladi odrasli rjeđe stupili u romantičan odnos s osobom koja muca. Više od 40% ispitanika izjasnilo se kako bi ih mucanje spriječilo da započnu neki oblik romantičnog odnosa s osobom koja muca (započinjanje razgovora, odlazak na spoj ili ulazak u dužu vezu). Neki od razloga koje su naveli bili su da mucanje predstavlja problem u komunikaciji, da je mucanje iritantno, da nisu dovoljno strpljivi te da je mucanje neprivlačno. Gledajući utjecaj na obiteljske odnose, ranije spomenuti Erickson i Block (2013) dobivaju podatke kako se 69% roditelja u istraživanju izjasnilo da mucanje ima barem umjeren utjecaj na obitelj od kojih 31% da ima velik utjecaj na obitelj. Neke od stavaka koji roditelji navode su činjenica da im je žao svog djeteta, da se brinu za njegov uspjeh u školi, da se teško nose s frustracijama djeteta te da se količina konflikata u obitelji povećala kao rezultat mucanja. Međutim, njih 58% navelo je kako obitelj nije podnijela nikakve žrtve zbog mucanja. Ostali su naveli ustupke poput izostajanja s posla te financijske gubitke.

1.2.3. Utjecaj mucanja na obrazovanje i odabir zanimanja

Obrazovanje i zanimanje još su jedni od aspekata svakodnevice u kojima mucanje ostavlja svoj utjecaj. Daniels i sur. (2006) istraživali su utjecaj mucanja i etniciteta muškaraca na identitet i donošenje životnih odluka putem polustrukturiranih intervjuja. Odgovori su se individualno razlikovali, ali svi su se izjasnili da mucanje utječe na edukacijski aspekt života bilo na odabir zanimanja, iskustva tijekom školovanja ili odnose s profesorima i studentima. Što se tiče samog obrazovanja, Daniels i sur. (2012) zaključuju kako je mucanje utjecalo na iskustva sudionika istraživanja u školskom okruženju. Učenici koji mucaju često su doživljavali negativne emocije, smanjeno sudjelovali u razredu te općenito imali manje korisno školsko iskustvo te su iskusili negativne, ali i pozitivne odnose s profesorima i vršnjacima. Gledajući rezultate jednog hrvatskog istraživanja napravljenog u svrhu diplomskog rada (Višaticki Jakovljević, 2018), 78% ispitanika navodi kako je mucanje imalo negativan utjecaj tijekom školovanja na usmena ispitivanja ili seminarske radove, ali većina se slaže da su profesori imali razumijevanja za njih te im davali dovoljno vremena. Također, iz istraživanja Uzelac (2018) dobiven je podatak kako većina osoba koje mucaju smatra da mucanje nije ni u kojoj mjeri utjecalo na odabir njihovog zanimanja te da su njime zadovoljni. S druge strane, gotovo polovica ispitanika odbacuje neka zanimanja kao moguća za sebe, poput odnosa s javnošću, javnih govora, novinarstva, profesora.

Govoreći o domeni zapošljavanja i karijere, Klein i Hood (2004) u svom su istraživanju ispitali stavove o zapošljavanju i poslu iz perspektive 232 osobe koje mucaju. Rezultati su pokazali da više od 70% osoba koje mucaju misle da mucanje smanjuje njihove šanse za zapošljavanje ili unapređenje. Više od 33% vjeruje da mucanje negativno utječe na njihovu radnu učinkovitost, a 20% je zbog mucanja odbilo posao ili unapređenje. Također, rezultati su pokazali da muškarci češće doživljavaju mucanje kao hendikep u usporedbi sa ženama. Žene su u manjoj mjeri vjerovale da mucanje negativno utječe na mogućnost zaposlenja i radnu učinkovitost te su se rjeđe od muškaraca složile s tvrdnjom da bi bile bolje u svom poslu da ne mucaju.

U istraživanju stavova poslodavaca prema mucanju, Hurst i Cooper (1983) otkrili su da mnogi poslodavci smatraju kako mucanje ometa radnu učinkovitost (30% poslodavaca) te da smanjuje mogućnost unaprjeđenja (40% poslodavaca). Međutim, kako je navedeno, ne samo da poslodavci mogu imati negativan stav o radniku koji muca, već i same osobe koje mucaju često imaju slične stavove. Moguće je, kako je ranije spomenuto, da to proizlazi i iz tuđih negativnih percepcija o njima (Woods, 1978; McCrosky i sur., 1977). Također, Craig i Calver

(1991) govore kako osobe koje mucaju često rade poslove ispod svog potencijala kao rezultat manjka samopouzdanja ili sposobnosti učinkovite komunikacije. Ipak, u istraživanju Palasik i suradnici (2012) na 184 osobe koje mucaju, ispitanici navode kako im je mucanje negativno utjecalo na mogućnost napredovanja, ali i da nije utjecalo na to hoće li biti zaduženi za aktivnosti nadgledanja na poslu te se činilo da kolege prihvaćaju njihovo mucanje. Također, zanimljivo je da se i oni izjašnjavaju kako mucanje nije utjecalo na njihov odabir zanimanja.

1.3. Muškarci i mucanje

Unatoč većoj prevalenciji mucanja kod muškaraca u svakoj životnoj dobi, istraživanja koja se bave tematikom muškaraca i mucanja iz njihove perspektive veoma su rijetka, a ona koja postoje obično se odnose na neku usku populaciju muškaraca (Isaacs i sur., 2022; Isaacs i sur. 2021).

U ranije spomenutom istraživanju Danielsa i sur. (2006) neki su se muškarci izjasnili i da mucanje ima utjecaj na osjećaj identiteta i samopouzdanje te da uzrokuje negativne stavove i osjećaje prema govoru. Također, govoreći u istom istraživanju o logopedskoj terapiji, neki ispitanici naveli su da intervencija nije učinila pozitivnu razliku u njihovom životu dok su drugi rekli da je promijenila život na bolje.

U spomenutom istraživanju, Klein i Hood (2004) dobivaju rezultat kako žene doživljavaju vlastito mucanje kao hendikep u manjoj mjeri nego muškarci. Nekoliko desetljeća ranije iste rezultate dobile su i Silverman i Zimmer (1979) koje su uspoređivale muškarce i žene koje mucaju na mjerama uzorka tečnosti govora i samopouzdanja. Žene se nisu smatrale hendikepiranima te su i pokazale višu razinu samopouzdanja u odnosu na muškarce koji mucaju. Međutim, zanimljivo je to što su i muškarci i žene smatrali da ih i drugi vide na način na koji su sami sebe ocijenili. Dakle, žene su smatrale da ih drugi percipiraju pozitivnije dok su muškarci smatrali da ih drugi percipiraju negativnije i kao hendikepirane te su i sami sebe vidjeli u tom svjetlu što se ponovno nadovezuje na pretpostavku da osobe koje mucaju (Woods, 1978), ali i ostali (McCrosky i sur., 1977) poprimaju mišljenja i stereotipe koje dobivaju od okoline.

1.3.1 Mucanje i maskulinitet

Do sada su navedeni brojni aspekti života na koje mucanje u manjoj ili većoj mjeri ostavlja svoj trag. Sfere su to privatnog, javnog i društvenog života te se sve one mogu nadovezati na čovjekovu bit, poimanje sebe. Stoga se pitanje mucanja i maskuliniteta gotovo i nameće kao jedna od najintimnijih, možda čak i suštinskih segmenata kada govorimo u muškarcima i mucanju. Ipak, koliko god rodne i spolne uloge bile vezane uz samu ljudsku bit, sam maskulinitet ili feminitet teško je definirati te se postojeće definicije ili pretpostavke o značenju tih pojmova među radovima i znanstvenicima veoma razlikuju. Općenita definicija koju nude Bonifacio i Rosenthal (2015) jest da se maskulinitet odnosi na karakteristike u osobnosti, izgledu i ponašanju koje su, u određenoj kulturi i povijesnom razdoblju, više tipične za mušku ulogu u društvu. Tradicionalno gledano, to su društvena očekivanja od muškarca kada govorimo o maskulinitetu tj. od žene kada govorimo o feminitetu (Cambridge Dictionary, 2024). Ipak, prema brojnim radovima i istraživanjima, to je fluidan pojam koji svaki muškarac shvaća na individualan način (Boakye i Chatty, 2020; Frosh, 2002)

Isaacs i Swartz provode nekoliko istraživanja upravo na temu povezanosti mucanja i maskuliniteta. U istraživanju o konstrukciji maskuliniteta kod muškaraca koji mucaju (Isaacs i Swartz, 2022) provedeni su polustrukturirani intervju i dvije fokus skupine na 15 južnoafričkih muškaraca. Rezultati pokazuju kako su se muškarci uglavnom oslanjali na dominantne karakteristike u kreiranju poimanja muževnosti. Povezivali su muževnost s fizičkom snagom, financijskom stabilnošću, heteroseksualnošću te položajem dominacije kojeg su pak, povezali s tečnim govorom. Zbog toga, mucanje je predstavljalo prepreku u ostvarivanju vlastite muževnosti, a navodili su iskustva poput osjećaja srama, slabosti, smanjenog samopouzdanja i drugih negativnih emocija. Valja napomenuti i da se pojam muževnosti i značenje muškarca individualno razlikovao od ispitanika do ispitanika. Neki su se ispitanici udaljili od dominantnog, nadmoćnog poimanja muževnosti te su stvorili osjećaj maskuliniteta koji je bio u skladu s njihovim mucanjem. Manjak samopouzdanja i negativne emocije prema govoru navode i ispitanici spomenutog istraživanja Danielsa i suradnika (2006) koji su ispitivali kako Afrički Američki muškarci koji mucaju vide komunikaciju, identitet i životne izbore. U još jednom istraživanju Isaacs i Swartza (2022b), na 15 muškaraca koji mucaju, neki su se od ispitanika izjasnili da mucanje gledaju kao invaliditet koji oblikuje njihov identitet te da kao rezultat toga osjećaju manjak maskuliniteta, sram i osjećaj slabosti i ranjivosti. Ipak, neki ispitanici ne gledaju mucanje kao invaliditet te navode kako se unatoč mucanju osjećaju kao cjeloviti muškarci. Također, neki su se mladi zaposleni

muškarci odbijali poistovjetiti s identitetom poremećaja upravo zbog stigme koja se uz to veže (Isaacs i Swartz, 2022).

2. PROBLEM ISTRAŽIVANJA

U ovom radu prikazat će se kako mucanje utječe na svakodnevicu muškaraca koji mucaju.

Cilj ovog istraživanja je dobiti uvid o tome kako muškarci vide utjecaj mucanja na: interpersonalne odnose i privatni život, profesionalni život i obrazovanje, sebe kao muškarce i maskulinitet, a sve u okviru svakodnevnih iskustava ili utjecaja tih iskustava na svakodnevicu. Osim toga, opisat će se i iskustva s logopedskom terapijom te stav ispitanika o njenoj učinkovitosti i korisnosti.

3. METODE ISTRAŽIVANJA

3.1. Uzorak ispitanika

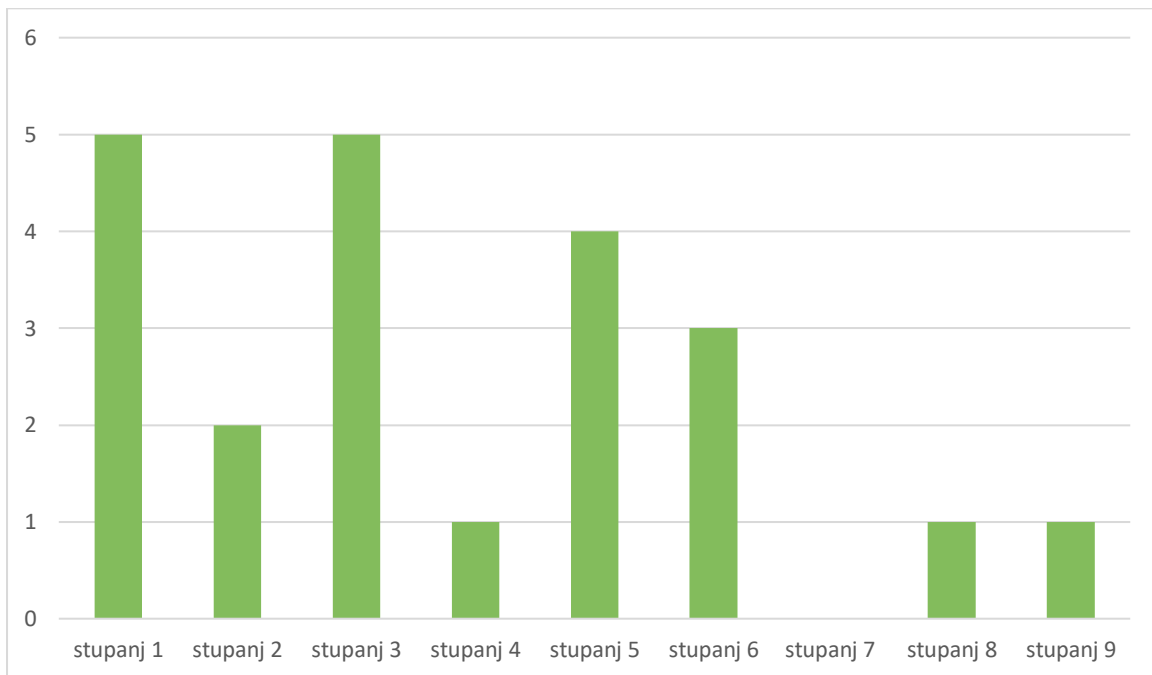
Istraživanju je pristupio probabilistički namjerni uzorak od 22 ispitanika (N=22) u obliku ispunjavanja upitnika, a s 8 ispitanika proveden je i polustrukturirani intervju. Uvjeti za ulazak u uzorak bili su da je osoba punoljetna, muškog spola, iz Republike Hrvatske te da muca u trajanju od 5 godina ili duže. U Tablici 2 prikazana je struktura uzorka svih ispitanika.

Tablica 2. Struktura uzorka ispitanika koji su ispunili upitnik (N=22)

Spol	22 muškarca
Dob	Raspon: od 20 do 48 godina M=27 godina, SD=6,17
Mjesto prebivališta	Zagreb (N=11), Split (N=3), Beretinec (N=1), Dubrovnik (N=1), Osijek (N=1), Polača (Zadarska ž.) (N=1), Posedarje (N=1), Zadar (1), Žminj (N=1), ispitanik se nije izjasnio (N=1)
Razina obrazovanja	Srednjoškolsko (N=9; 41%) Završen preddiplomski studij (N=6; 27%) Završen diplomski studij (N=7; 32%)
Radni status	Zaposlen (N=13; 59%) Student (N=9; 41%)
Zanimanje	student (N=9), stomatolog (N=1), vrtlar (N=1), logoped (N=1), vjeroučitelj (N=1) financijski stručnjak (N=1), kuhar (N=1), nogometaš (N=1), arhitekt (N=1), CAD inženjer (N=1), projektant (N=1), projektni inženjer (N=1), sezonski radnik (N=1), ispitanik se nije izjasnio (N=1)
Bračni status	Nije u vezi (N=17; 77%) U vezi (N=5; 23%) U braku (N=0)
Početak mucanja	Predškolska dob (N=16; 72%) Školska dob (N=5; 23%) Ispitanik se nije izjasnio (N=1; 5%)

Ispitanici su također procijenili svoje mucanje na skali samoprocjene jakosti mucanja od 1 do 9 pri čemu 1 označava veoma blago mucanje, a 9 veoma izraženo mucanje (9 Point Scale of Self Report of Stuttering (vidi sliku 1.)).

Slika 1. Samoprocjena jakosti mucanja ispitanika na skali od 1 do 9 (9 Point Scale of Self Report Stuttering)

Ispitanici su prosječno odredili jakost mucanja $M=3,77$ ($SD=2,33$).

Stupanj 1 znači da ispitanik svoje mucanje smatra veoma blagim. Svaki daljnji stupanj označava sve više izraženo mucanje iz vlastite perspektive ispitanika.

3.2. Način prikupljanja podataka

Istraživanje je provedeno putem online upitnika osmišljenog za potrebe ovog rada te polustrukturiranog intervjua s dijelom ispitanika.

Upitnik je konstruiran po uzoru na upitnik iz diplomskog rada „Utjecaj mucanja na svakodnevni život žena koje mucaju“ (Pinezić, 2022). Svrha upitnika bila je prikupiti osnovne demografske podatke o ispitanicima, podatke vezane uz kvalitetu života u kontekstu socijalnih odnosa, podatke vezane uz iskustva s mucanjem u okviru svakodnevice i obrazovnih iskustava te iskustva s logopedskom terapijom i grupama pomoći i/ili

samopomoći (vidi Prilog 1.). Ispitanici su također procijenili svoje mucanje na skali samoprocjene jakosti mucanja od 1 do 9.

Upitnik je podijeljen putem društvenih mreža u razne studentske i građanske grupe, u grupu „Mucanje Balkan“ te putem osobnih kontakata. Sudionici su prije pristupanja istraživanju bili obaviješteni o svrsi i dobrovoljnosti istraživanja, načinu na koji će se podaci koristiti te povjerljivosti podataka.

Kako bi se tema dublje obradila, a perspektiva sudionika bolje razumjela, s dijelom ispitanika koji su izrazili interes (N=8) proveden je i polustrukturirani intervju. Intervju je, većinski, proveden uživo, po željenom mjestu ispitanika (N=6) te online preko platforme Zoom (N=2). Snimljen je u audio zapisu te su snimke kasnije transkribirane i analizirane. Ispitanici su označeni pseudonimima s ciljem zaštite anonimnosti ispitanika.

Intervju se sastojao od tri dijela: prvi dio odnosio se na mucanje i svakodnevna iskustva u odnosima, obrazovanju i slično, drugi na iskustva i zadovoljstvo s terapijom dok se zadnji dio pitanja odnosio konkretno na muškarce i mucanje, tj. specifična iskustva s mucanjem koja su ispitanici doživjeli, a povezana su upravo s činjenicom da su muškarci. Protokol intervjuja također je napravljen po uzoru na pitanja iz rada Utjecaj mucanja na svakodnevni život žena koje mucaju (Pinezić, 2022) te prema ostalim kvalitativnim istraživanjima iz područja mucanja. Prosječno trajanje intervjuja bilo je do sat vremena. Prije provođenja intervjuja svaki je ispitanik dao usmen pristanak za snimanje audio zapisa i korištenje podataka za diplomski rad te je ispitanicima ponovno bio objašnjen cilj istraživanja, način korištenja i obrade podataka te zaštita povjerljivosti podataka.

3.3. Metode obrade podataka

Podaci dobiveni upitnikom obrađeni su metodama deskriptivne statistike, tj. izračunata je učestalost pojedinih odgovora. Zbog redundantnosti i nejasne formulacije, jedno pitanje iz upitnika vezano uz kvalitetu života (*Nedostaju mi ljudi u neposrednoj blizini*) nije uključeno u analizu.

Prije analize podataka iz intervjuja svaki je audio zapis preslušan i transkribiran u programu Microsoft Word. Analiza transkripata napravljena je pomoću Maxqda softwera po principima tematske analize podataka u 6 koraka koju predlažu Braun i Clark (2006). U analizi je slijeđen induktivni pristup u kombinaciji s deduktivnim. Dakle, teme proizašle iz intervjuja stvorene su

na temelju dobivenih podataka, ali su pitanja i tijekom intervjua slijedili određene teorijske koncepte i prethodna istraživanja.

4. REZULTATI I RASPRAVA

4.1. Upitnik

Socijalni odnosi, obrazovanje i kvaliteta života

Obradom podataka iz upitnika o strukturi ispitanika, konkretno o dobi početka mucanja, njih 16 počelo je mucati u predškolskoj dobi, 5 u školskoj dobi, dok se jedan ispitanik nije izjasnio (vidi Tablicu 2.). Dakle, možemo zaključiti da su svi ili gotovi svi stekli iskustva mucanja u školskom okruženju. Na pitanje jesu li ikada doživjeli bullying na temelju mucanja bilo od vršnjaka ili odraslih, 73% ispitanika (N=16) izjasnilo se kako je doživjelo bullying, a samo 28% (N=6) kako nikada nije doživjelo bullying. Ovi rezultati slični su onima dobivenima u spomenutom istraživanju Erickson i Block (2013) u kojem se 53% adolescenata koji mucaju izjasnilo kako je u životu doživjelo bullying od strane vršnjaka na temelju mucanja. Nešto niže rezultate iznose Blood i Blood (2004) prema kojima je 43% adolescenata koji mucaju u značajno većem riziku od vršnjačkog zlostavljanja u odnosu na adolescente koji ne mucaju, a konkretni podaci za dječake koji mucaju u istraživanju Blood i Blood (2007) jesu da je 61% dječaka koji mucaju u dobi od 11 do 12 godina doživjelo ozbiljniji bullying u odnosu na 22% dječaka koji ne mucaju.

Nešto manji broj ispitanika tvrdi kako je na temelju mucanja bio diskriminiran u školi, na fakultetu, na javnom ili nekom drugom mjestu (55%; N=12). Gotovo isti podatak dobivaju i Boyle i Cheyne (2024) čijih je 56% ispitanika barem jednom u životu doživjelo diskriminaciju na temelju mucanja, najčešće u obliku odbijanja zapošljavanja ili tijekom profesionalnog usmjeravanja. Plexico i suradnici (2019) također upozoravaju na činjenicu da su osobe koje mucaju u povećanom riziku od diskriminacije na radnom mjestu.

Zanimljiva činjenica vezana uz socijalne odnose jest i ta da 77% ispitanika (N=17) nije ni u kojem obliku romantične veze (veza ili brak). Unatoč tome, na pitanja vezana uz kvalitetu života u kontekstu socijalnih odnosa, 64% (N=14) ispitanika izjasnilo se kako postoji dovoljan broj ljudi na koje se mogu osloniti kada imaju problema te 82% (N=18) ispitanika kaže kako postoji dovoljan broj ljudi s kojima osjećaju bliskost. S obzirom na prirodu

istraživanja nije moguće utvrditi postoji li povezanost mucanja te smanjenog postotka romantičnih veza u ispitanika (za detaljnije informacije o romantičnim vezama i mucanju vidi str. 24)

Iskustva s logopedskom terapijom, grupama pomoći i samopomoći

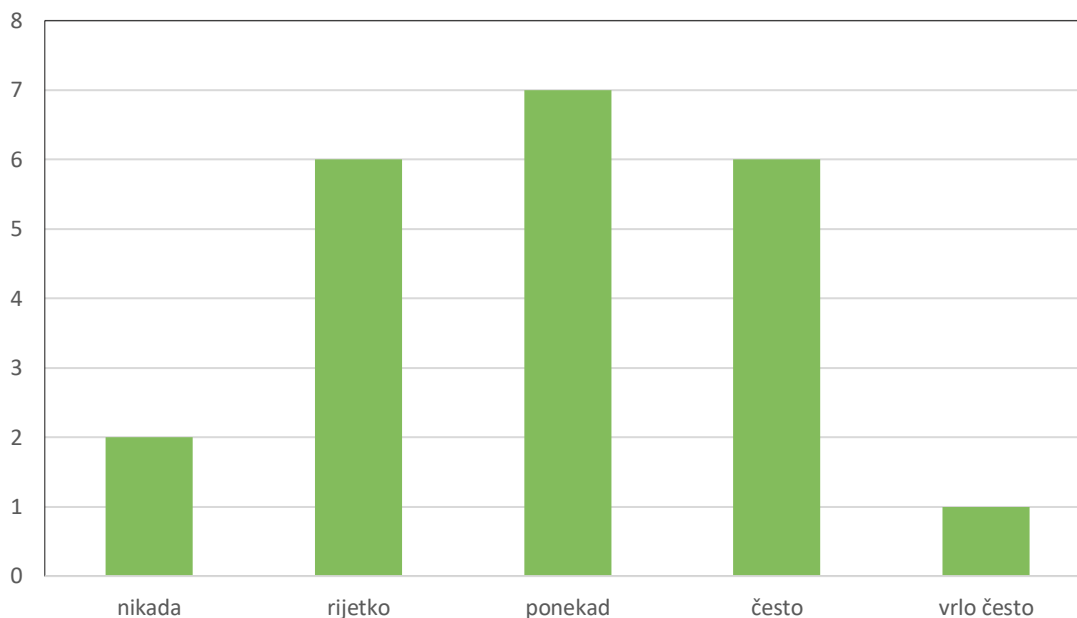
Iako ni jedan ispitanik u trenutku rješavanja upitnika nije pohađao logopedsku terapiju, gotovo su svi (91%, N=20) u nekom periodu života bili uključeni u logopedsku terapiju. Za 46% (N=10) ispitanika početak terapije bio je u dječjoj ili ranoj adolescentskoj dobi dok je druga polovica ispitanika na terapiju odlučila krenuti u odrasloj dobi. U istom postotku ispitanici se izjašnjavaju o važnosti terapije koju su pohađali. Dakle, samo polovica ispitanika koji su pohađali logopedsku terapiju smatra da je ona imala ključnu ulogu u oporavku od mucanja (N=10). Varijacije u odgovorima i individualne razlike sukladne su rezultatima spomenutog Daniela i suradnika (2006) pri čemu su se neki muškarci tijekom intervjua izjasnili da logopedska intervencija nije učinila pozitivnu razliku u njihovom životu dok su drugi rekli da je promijenila život na bolje. Slične rezultate pruža i istraživanje Swartza i suradnika (2014) u kojem su neki od ispitanika (20%) povezivali pozitivno suočavanje s mucanjem s logopedskom terapijom te primjenjivanjem principa naučenih na terapiji, dok je dio ispitanika povezivao negativno suočavanje s mucanjem s neuspjehom logopedskom terapijom naglašavajući da im ona nije bila od pomoći (15%). Pri interpretaciji tih rezultata treba biti oprezan s obzirom da nije navedena točna vrsta i korištena metoda terapije.

Od 22 ispitanika samo je njih 8 (36%) ikada pohađalo grupu podrške ili samopomoći, dok je samo 1 ispitanik trenutno bio uključen u grupu samopomoći (vidi str. 30).

Utjecaj mucanja na maskulinitet

Iako je o utjecaju mucanja na muškarce i maskulinitet bilo više govora tijekom intervjua (vidi str. 33), upitnik je također sadržavao pitanje pri kojem su muškarci trebali odrediti utječe li mucanje na njihov osjećaj maskuliniteta. Mogući odgovori bili su podijeljeni u 5 stupnjeva, a prosječan odgovor bio je $M=2,91$ ($SD=1,065$).

Slika 2. raspodjela odgovora na pitanje „Jeste li ikada osjećali da mucanje negativno utječe na vaš maskulinitet?“

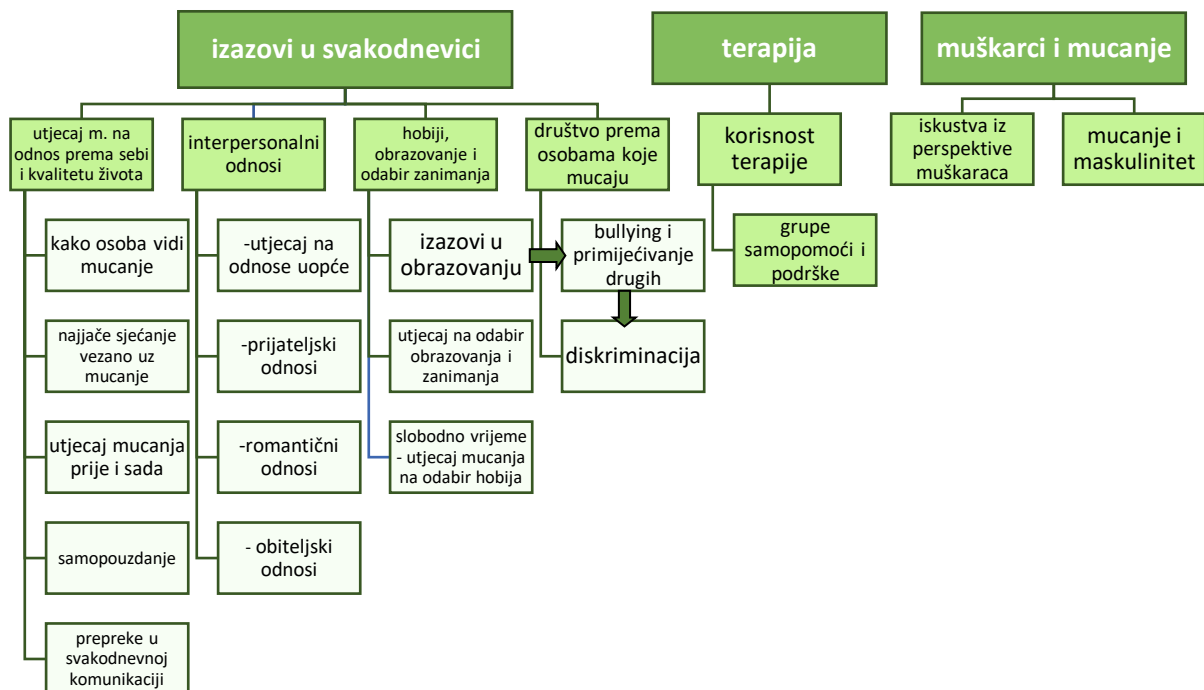
Otvoreno pitanje – Ima li još nešto što smatrate da je važno podijeliti?

Tek je polovica ispitanika odgovorila na otvoreno pitanje, a odgovori su bili veoma individualni. Ono što je zajedničko svim odgovorima jest negativan stav i osjećaji o mucanju. Tako je jedan ispitanik spomenuo manjak samopouzdanja, anksioznost te strah od govora i komunikacije kao posljedicu mucanja, dok je jedan jednostavno rekao „užasno je i blago onima koji ne mucaju“. Troje ispitanika povezalno je srž mucanja s prihvatanjem sebe i radom na sebi, a jedan je ispitanik dao zanimljiv komentar o poimanju mucanja u javnosti rekavši da bi bilo korisno mucanje spominjati češće i u različitim kontekstima: „...da se spominje češće i u različitom smislu, a ne samo na polju smijeha.“

4.2. Intervju

Tijekom analize podataka, iz intervjua su proizašle 3 glavne teme sa svojim podtemama: 1) izazovi u svakodnevici, 2) terapija te 3) muškarci i mucanje (vidi sliku 3.).

Slika 3. Shematski prikaz tema proizašlih iz analize intervjua

Tablica 3. struktura ispitanika koji su pristupili intervjuu

Ispitanik	Dob	Radni status
Oskar	22	student
Simon	20	student
Karlo	23	zaposlen
Borna	28	zaposlen
Dario	24	student
Niko	32	zaposlen
Andro	34	zaposlen
Luka	24	student

4.2.1. Izazovi u svakodnevic

UTJECAJ MUCANJA NA ODNOS PREMA SEBI I KVALITETU ŽIVOTA

Kako osoba vidi mucanje

Tijekom razgovora o tome kako ispitanik vidi svoje mucanje, svi su ispitanici u nekom periodu života stavljali mucanje u negativan kontekst. Više od polovice muškaraca u tom svjetlu vide mucanje i danas. U manjoj ili većoj mjeri na mucanje gledaju negativno.

Oskar: *...to je nešto što je kao, stalno me prati. ...u svakoj socijalnoj interakciji sam: Aha, ja mucam. Dakle, osoba će me osuđivati. Dakle, trebam se potruditi da ne mucam ili ... uglavnom dosta velik pritisak. ... neki konstantan teret, moram priznat.*

Luka: *...ne mislim da je to sad neki hendikep, mislim da je to tebi problem. Nitko oko tebe to možda ne shvaća kao problem, ali tebi je to problem, kad ti se to desi. Tako da ne mislim da je to generalno neki ozbiljan problem.*

Ipak su dvojica naglasila kako je to stvar prošlosti i kako sada na mucanje gledaju mnogo pozitivnije.

Karlo: *...nisam mrzio svoj govor, ali nisam ga baš volio. Gledao sam na njega kao na nekog neprijatelja. ...Prije sam gledao na njega kao na zid zbog toga što sam mislio da me sputava u svemu što želim ostvariti u životu. Sada, mislim da je to čak, u jednu*

ruku, najbolji dio mene. To jest, da mogu birati da imam tečan govor od malena ili da, kao što sada... radije bih ponovno odabrao život s mucanjem.

Niko: ...sad u ovom trenutku sam u nekom stadiju života gdje sam promijenio ploču i imam neku filozofiju da je mucanje dar i sad vidim svoje mucanje kao supermoć.

Tijekom razgovora o pitanju postoji li pozitivna strana mucanja, dvoje ispitanika reklo je kako pozitivna strana po njihovom mišljenju ne postoji.

Luka: ...mislim da nema. Zvuči depresivno, al' mislim, nema.

Andro: ...pa ne znam baš dal' ima neka pozitivna strana toga. Ne vjerujem baš.

Ostali su se izjasnili kako im je mucanje doprinijelo kreativnom izražavanju ili donijelo pozitivna životna iskustva, ali mišljenje koje se pojavilo kod trojice ispitanika bilo je kako mucanje pojačava osjećaj empatije za druge ljude što su naveli kao pozitivan aspekt mucanja.

Dario: Mucanje te nauči da možda i bolje slušaš druge, da im posvećuješ više pažnje, da si empatičniji od ranije dobi. To je definitivno prvo što mi pada na pamet za pozitivnu stranu.

Karlo: ...mogu svijet gledati iz perspektive ljudi koji imaju neki problem ili neku poteškoću. Znam kako se osjećaju zbog toga što su drukčiji od drugih.

Najjače sjećanje vezano uz mucanje

Da posljedice mucanja nisu uvijek ugodne govori i činjenica da su gotovo svi ispitanici kao svoje najjače sjećanje vezano uz mucanje istaknuli upravo ono negativno. Sva sjećanja kojih su se ispitanici dotakli sežu iz školskih klupa ili fakultetskih dana. Vezana su uz negativna iskustva tijekom usmenih ispitivanja, stresne situacije tijekom upoznavanja s djevojkama, javne nastupe ili pak vršnjačko zadirivanje. Dvojica su, ipak, dodala kako postoje i pozitivna sjećanja poput iskustva s terapije ili putovanja koja su zbog mucanja doživjeli, dok je jedan rekao kako nema nikakvo upečatljivo sjećanje.

Karlo: Posebno sjećanje je bilo kada sam u osmom razredu prvi put prišao curi. I bilo je katastrofa. Bilo je katastrofa. Bio sam... blokada totalna.

Oskar: ...na satu engleskog... Napisali smo neki kao, esej i ja sam se nadao da me neće prozvati da to čitam jer to je jako velik stres meni i onda me prozvala i meni je

trebalo za onako pola stranice ne znam, 15 minuta. Svaka riječ je bila borba... to je možda bilo neko najneugodnije iskustvo jer sam mislio da ću past' u nesvijest, ono, znojio sam se i to je sve bilo dosta grozno.

Simon: Možda sam bio drugi osnovne i u biti su se kao osmaši u to vrijeme... njima sam valjda ja bio interesantan, mali muca, mali ne može ništa reći i onda su me oni nekad na hodniku u školi uhvatili i zafrkavali, tipa došli bi i rekli: „Ej, reci ovu riječ.“ I onda ja nisam mogao reći tu riječ i kao... Nije bio bullying, ali je bilo ono... ostalo mi je to u sjećanju.

Utjecaj mucanja prije i sada

Bez obzira na većinski neugodna sjećanja ili negativno viđenje mucanja, svi su se ispitanici izjasnili kako mucanje danas utječe na njih u manjoj mjeri nego što je utjecalo prije ili da uopće ne utječe. Neki od ispitanika tu promjenu uvelike pripisuju logopedskoj terapiji. Jedan naglašava važnost psihoterapije, a gotovo svi u nekom trenutku spominju važnost rada na sebi i prihvaćanja sebe općenito.

Simon: A što stariji idem, tipa sad pogotovo na faksu, mislim, to me muči još uvijek, ali nekako nisam više toliko nesiguran kao što sam bio sa tipa 12, 13 godina. I bolje mi to ide u svakodnevicu. Isto ima loših dana, ali s tim se bolje nosim što stariji idem.

Oskar: Tako da, sada mi nije problem stalno, kao što je bilo nekad, ali mi je u nekim trenucima još uvijek problem. Tipa, to neko prezentiranje na fakultetu, upoznavanje... i slično. Tako da, sad sam u nekoj srednjoj fazi, rekao bih.

Borna: mislim da mi je još taj psihički dio, psihički utjecaj mucanja mi je i dalje još ostao. Tako da..., ali, sad je već bolje, definitivno.

Niko: Pa sad uopće ne utječe. Sad je zapravo to moj zaštitni znak i moja supermoć.

Andro: U prošlosti je više, moram reći. Jer sad, s jedne strane imam to bolje pod kontrolom i manje me briga. Ako mucam, tak' svejedno. A prije mi je to više bilo... i sram me toga bilo i više sam mucao i sve je bilo jače izraženo. To je terapija dosta pomogla, kojih 70%, a kroz život se naučiš s tim nositi pa ti i to pomaže...

Samopouzdanje

S petero ispitanika ispoljila se i tema samopouzdanja pri čemu su svi rekli kako je mucanje imalo utjecaj na njihovo samopouzdanje i to pretežito negativan. Neki su upravo problem samopouzdanja povezivali sa srži problema s mucanjem te naveli kako im je rast samopouzdanja uvelike olakšao nošenje s mucanjem.

Luka: ...ako zamucam, zna mi to rušiti samopouzdanje... Mislim da je to dosta bitno. Jer kažem ti, meni je to najveći problem, ja kad sam anksiozan ja ću zamucati. I onda ako sam zadovoljniji sa sobom, ako mi je samopouzdanje okej, onda rjeđe zamucam.

Karlo: svakodnevno sam razmišljao negativno u vezi svega... znači i samopouzdanje i samopoštovanje mi je bilo... nije ih bilo.

Borna: Pa, najviše zapravo, najviše. (mucanje ima utjecaj na samopouzdanje)

Prepreke u svakodnevnoj komunikaciji

Govoreći o svakodnevnim aktivnostima, poslovima, događajima i sličnom u kontekstu mucanja i potencijalnih utjecaja, najčešće se isticala problematika komuniciranja. Takav se zaključak i logički pojavljuje razmišljamo li o prirodi mucanja. Četvorica muškaraca osvrnula su se na teškoće s telefoniranjem i kako to nevoljko rade samo kada moraju. Četvorica su, također, spomenula kako često prešute nešto što bi htjeli reći zbog straha od mucanja, a dvojica da zbog mucanja izbjegavaju neke socijalne situacije. Ispitanici su svojim svakidašnjim, individualnim iskustvima temi dodali novu dimenziju podsjećajući na navedene, ali i razne druge trenutke u danu kada je mucanje na njih ostavilo traga.

Karlo: Teško mi je bilo, u školi pogotovo. Najteže mi je bilo kada sam se trebao upoznati s nekim. Ili prići, to jest u razgovoru s curama. Uvijek sam bježao od svih govornih situacija. Ali... koliko god da me bilo strah i koliko god da sam gledao pobjeći od govorne situacije, toliko sam i ulazio u njih. Samo što, nakon bilo kojeg bitnog razgovora sam se osjećao loše, baš jako.

Borna (o svojim danima mladosti): Da, razgovor s nepoznatim ljudima, razgovor preko telefona, odlazak u trgovinu... Moji odlasci u trgovinu su bili da ja u svojoj glavi smislim tekst, što kraći. Jer ja ako pitam tetu u trgovini, to je gotovo i radije bi

izašao van. ... i onda putem do trgovine smislim tekst, što sve trebam reći teti na kasi da što manje kažem. I onda to sve završi i ja si mislim, ovo ne može biti normalno.

Oskar: ...kroz život svakako nisam neke stvari napravio zbog mucanja, definitivno. Kao, izbjegavao sam mnoge socijalne situacije jer, bolje da ne pođem nego da se tamo sramotim. Vjerujem da ne mucam da bih se puno češće javljao na satu ili da bih puno češće pitao pitanja ili razgovarao s profesorom i slično...

Andro: ...dok znam imati neke sastanke s klijentima, da to ima, malo onako... mislim nikada mi nitko nije ništa zamjerio, ali možda misle da nisam toliko profesionalan zato jer mucam.

Luka: ...ne volim pričati glasno u tramvajima, pričati na mobitel u tramvajima. ...u novijem društvu, nekad bi stvarno htio nešto reći, ali dosta se suzdržim jer znam da bi zamucao.

Simon: Kad pričam s frendom i nastavnicom u školi onda sam jako napet oko toga i ne želim da to izađe iz mene. Ne želim ono, mucati kad pričam s tom osobom.

Bez obzira na navedeno, polovica je ispitanika navela kako sada ipak mnogo lakše ulaze u komunikacijske situacije nego nekada. Dvojica su navela kako im sada mucanje na to ni malo ne utječe.

Karlo: ...prije terapije, kada sam bio sada u ValModu, bio sam jako povučen. Ali to samo zbog toga što sam se sramio govora. I jer me je bilo strah pričati pred drugima. Sada je kontra sve. Mislim, i dalje mucam, jako. Ali manje nego prije terapije. Sada mi uopće nije problem otići bilo što pitati i bilo koga. ...u podsvijesti me još kopka da ne idem, ali ipak... oduprem se. ...jedino što ne bih, zasada još napravio je prilazak nepoznatoj curi. To još ne bih.

Dario: Ne, više ne, u ovoj fazi ne, definitivno. To je sad već toliko na minimumu da me apsolutno više u ničemu ne sprječava. Nije da me ikada pretjerano sprječavalo...

Uz navedene, često se spomenula i situacija upoznavanja kao veoma izazovna. 6 od 8 ispitanika izjasnilo se da im je mucanje nekada ili i danas predstavljalo problem pri upoznavanju. Razlozi su bili sram zbog mucanja na vlastito ime ili jednostavno stres od te situacije.

Simon: *Neko vrijeme sam izbjegavao upoznavanje. Zato što sam počeo mucati na ime i prezime. I bilo mi je to onako, najgora stvar ikad...*

Karlo: *...kad moram reći svoje ime, to mi je uvijek... Najteže mi je bilo kada sam se trebao upoznati s nekim.*

Oskar: *Trebaš doći, trebaš izgovoriti prvo slovo rečenice..., i upoznati se i reći svoje i ime. Samo to upoznavanje je malo problematično. ...*

Luka: *...uvijek mi je stresno kad prilazim nekome, bilo muškome ili curi, zna mi biti stres, ali onda nekako kao da stvorim neku osobu, stvorim neku ulogu, zamislim kao da sam na pozornici i znaš... kao da se odvojim od sebe. ... Ali ne volim na prvi dojam zamucati, to mi je kao da pokvarim cijeli dojam o sebi.*

INTERPERSONALNI ODNOSI

Utjecaj na odnose uopće

Odnosi s ljudima iz bliže i dalje okoline velik su dio naše svakodnevice. O istraživanjima vezanima uz razne odnose bila je riječ u uvodnom dijelu, a kada su ispitanici ovog istraživanja upitani o povezanosti mucanja i odnosa s okolinom, gotovo su se svi izjasnili kako određena povezanost i utjecaj također postoji. Ipak, jedan je ispitanik rekao kako mu mucanje ni u kojoj mjeri nije utjecalo ni na koju vrstu odnosa, dok je jedan ispitanik rekao kako mucanje trenutno više nema utjecaja na bilo koji od odnosa.

Prijateljski odnosi

Govoreći o prijateljskim odnosima, ni jedan se od ispitanika nije se izjasnio da mu je mucanje na njih utjecalo u obliku količine prijatelja ili prihvaćanja s njihove strane. Utjecaji koje su spominjali više su se odnosili na njihovu vlastitu percepciju prijateljstva. Tako su dvojica napomenula kako je to njima više smetalo nego drugima, a dva ispitanika spomenula su kako u društvu prijatelja i nepoznatih više šute u odnosu na ostale članove društva. Ipak, jedan se ispitanik dotaknuo smanjene bliskosti s prijateljima kao indirektnu posljedice mucanja iako je to iskustvo ograničeno isključivo na dječju dob.

Simon: ...kao, nisu nikada drugi ljudi se ne družili samom zbog toga. Ali na moje mišljenje o sebi je utjecalo, itekako.

Karlo: Tek sad sam shvatio da nema, dok sam prije mislio da me nitko ne, neću reći voli, nego... nitko... ne znam kako bih rekao...

Andro: ...možda da, na neki način bi rekao (utječe). Procijenio bi na 20, 30% otprilike.kad smo u nekoj grupi, recimo više ljudi, prijatelji i neki nepoznati i sad se družimo, više su drugi pričali nego ja. To je dio gdje sam više bio suzdržan, a drugi su više pričali.

Romantični odnosi

Tijekom razgovora o romantičnim odnosima iskustva su bila veoma individualna. Generalan zaključak koji proizlazi iz odgovora ispitanika jest da je na romantične odnose mucanje većini najviše utjecalo u fazi upoznavanja i početnoj fazi romantične veze. Ipak, nekima je utjecaj bio puno snažniji od toga, dok s druge strane dvojica ispitanika nisu osjetila nikakav utjecaj mucanja na tu vrstu odnosa. Također, dvojica su napomenula da bilo koje teškoće koje su prije imali, sada više ne osjećaju.

Borna, o adolescentskim danima: *Meni osobno je bio problem za cure. ...ja ne bih volio slušati sebe takvog cijelo vrijeme jer vodimo razgovor, pričamo, upoznajete se, konstantno je nešto. I meni osobno bi bilo čudno da mi upoznavanje traje šest dana zato što netko muca. Tako da, ne mogu se ljutiti na to, ali je meni stvaralo neugodu. Zbog toga je išao taj manjak samopouzdanja.*

Karlo: *...prije sam se smatrao nedovoljno dobar da budem s nekim, tj. zašto bi neka djevojka bila sa mnom, zbog toga što mucam. Sada, isto malo... to je baš ona, to mi se nije baš jako promijenilo na bolje, to razmišljanje o tome. Ali ipak, nije baš kao prije.*

Oskar: *...definitivno je utjecalo da se nekad nisam mogao izraziti i nekako nema toliko razumijevanja... Ne toliko, razumijevanje je možda pregruba riječ. Ali kao da ne razumije da su tebi neke socijalne interakcije problem. ...Svakako nekad mislim da bi u nekim trenucima bilo bolje da nemam problem..., ali opet, nekad mislim da je meni veći problem nego njima... I vjerujem da bi se sigurno upoznao sa puno više ljudi, a i puno više cura vjerojatno, da nemam problem.*

Niko: ... možda na odabir partnerice, to je... tj. moja prva partnerica isto muca..., da, ajmo reći da me mucanje, pogotovo kad sam bio u srednjoj školi i prve dvije, tri godine na faksu možda malo limitiralo da nisam bio toliko „okuražen“ da priđem bilo kojoj curi. Jer, ono, ja sam recimo muška osoba koja nikad nije napravila neki ulet curi, mislio sam da sam odsječen od te neke spontanosti. Al vjerujem da sad... pa mogao bi sad bez problema, sad bi to možda nekako iskoristio i kao svoju prednost.

Obiteljski odnosi

Tema na koju su se ispitanici uglavnom kratko osvrnuli bili su obiteljski odnosi. Naime, gotovo svi navode kako im mucanje nije ni u kojoj mjeri utjecalo na obiteljske odnose. Jedan ispitanik naveo je kako je ponekad zbog mucanja osjećao nelagodu sa širom obitelji, dok je jedan naveo kako mu je mucanje imalo utjecaj na odnos s ocem koji se, nakon odlaska na terapiju, promijenio na bolje (vidi str. 29).

Oskar: ...tata je definitivno imao, ajmo reći najmanje razumijevanja... kad sam ja bio mali, kad bih zamucuo, on bi mi rekao da ponovim tu problematičnu riječ na kojoj sam zamucuo i onda bi vidio da ja to mogu izgovoriti. To je on protumačio kao, ja mogu, ali ja to svjesno ne radim. ...Ali, tek tako negdje prije te terapije si je osvijestio da ja stvarno ne mogu.

HOBIJI, OBRAZOVANJE I ODABIR ZANIMANJA

Izazovi u obrazovanju

Govoreći o obrazovanju odgovori ispitanika, uz poneke individualne razlike, prilično su homogeni. Gotovo svi su kao najizazovnije situacije naveli usmena ispitivanja ili prezentiranje pred razredom ili na fakultetu. Također, gotovo su svi ispitanici razdoblje osnovne ili srednje škole imenovali kao razdoblje kada im se s mucanjem bilo najteže nositi.

Simon: ...najviše me mučilo u razdobljima u osnovnoj školi. Kad bi me nastavnica zvala da čitam pred razredom, usmena ispitivanja.

Dario: ...u školi, znalo je dosta ometati prilikom usmenih odgovaranja i slično.

Andro: ...to čitanje na glas, recitiranje, to me ubijalo u školi...

Andro (o inozemnom studiranju): *...recimo, kada sam na faksu trebao prezentirati projekte i znala je biti dosta velika grupa, recimo od 50, 60 ljudi... i tamo si stranac i ne znaš ni jezik savršeno... mislim nitko ti ne zamjera, ali svejedno, nije ti baš svejedno. I te prezentacije su mi znale biti problem malo.*

Govoreći o odnosima profesora prema njima, većina je iskustava bila pozitivna. Kažu kako su profesori najčešće bili puni razumijevanja te su im izlazili u susret. Ipak, trojica muškaraca izdvojila su situacije s profesorima u kojima su dobili niže ocjene tijekom usmenog ispitivanja zbog mucanja nego su, po svom mišljenju, zaslužili. Takve i slične situacije diskriminacije najčešće su se vezale upravo uz situaciju obrazovanja (vidi str. 29).

Simon: *Tipa, imao sam sada dva usmena ovaj semestar i na početku usmenog sam naglasio, „ja imam govornu manu i ako zaštekam nije do neznanja“ i svi kod kojih sam bio na usmenom su bili jako fer oko toga...*

Borna: *...u nekim trenucima, i u osnovnoj i srednjoj školi, sam zamolio profesora možemo li nasamo u kabinet ili učionicu da odradim usmeni. I imali su razumijevanja.*

Oskar: *Još osnovna škola nije bila toliki problem do srednje škole. ...Puno ovaj, nekako na psihičkoj bazi, posebno sa autoritetom i profesorima koji nemaju razumijevanja. Na primjer, imao sam profesoricu iz engleskog zbog koje ja jer sam mucao nisam mogao imati pet. A ja sam bio siguran da kao, znam za pet, ali većina testa je bila razgovor s njom i ona je, shvatila, aha, ja mucam, znači, nisam dovoljno opušten s njom. Na njenom satu su se nekad dogodile totalne blokade da nisam mogao riječ reći... i onda ono osjetiš da te svi gledaju i tako... uglavnom jako je neugodno.*

Dario: *...mi smo uvijek dobivali dvije ocjene, jednu za znanje i jednu za takozvano izražavanje, ajmo reći. Ja nikada u životu kod nje nisam dobio 5, 5 iako sam nekoliko puta znao odgovore na sva pitanja.*

Utjecaj na odabir obrazovanja i zanimanja

Što se tiče odabira struke, bilo u kontekstu školovanja ili zaposlenja, svi su osim dvojice ispitanika naveli da mucanje nije imalo ikakvog ili direktnog utjecaja. Ipak, nekolicina ih je napomenula da nikada nisu ni razmatrali neku drugu struku u kojoj bi trebali više komunicirati, govoriti te da je mucanje možda bio jedan od razloga njihovog odabira, ali u

kombinaciji s drugim faktorima i njihovim interesima. Dvojica ispitanika navode kako ih je upravo mucanje usmjerilo u obrazovnom i karijernom smislu.

Niko: Meni je ... majka rekla da sam ja jednog dana došao u šestom osnovne i da sam rekao da ću ja biti logoped i s obzirom na to sam upisao gimnaziju kako bi me, kao, najbolje pripremila za faks i ono..., to mi je bio kao neki zaštitni znak, ja mucam pa će me svi zapamtiti jer sam osoba koja muca pa studiram logopediju...

Karlo: Bilo je kod izbora posla. Da, to je bilo jako. Zato što sam htio, a i dalje želim, imati na poslu više komunikacije s ljudima. Tipa konobar, prodavač.. i tako to.

Slobodno vrijeme – utjecaj na odabir hobija

Tijekom razgovora o hobijima, iskustva su bila prilično polarna. Polovica muškaraca izjasnila se kako mucanje nije imalo utjecaj na odabir njihovog hobija. Muškarci iz druge polovice prisjetili su se kako su se kao djeca ipak željeli baviti određenim stvarima od kojih su odustali ili nisu s njima ni krenuli, upravo zbog mucanja. Više puta spomenula se upravo dramska skupina u koju se nisu uključili zbog straha od mucanja ili su od nje odustali. Ipak, jedan je ispitanik rekao kako se toga bojao u početku, ali je krenuo i u tome uživao. Navodi i kako misli da mu je iskustvo u dramskoj skupini olakšalo nošenje s javnim nastupima. Također, nitko nije spomenuo da je mucanje na ovu sferu života imalo bilo kakav utjecaj u odrasloj dobi.

Andro: ...išao sam jednu godinu u srednjoj na dramsku, ali nisam nastavio baš zbog toga. Jer ipak, na dramskoj moraš baš dobro recitirati i sve to skupa, a to mi baš nije išlo pa onda nisam to nastavio.

Niko: ...sjećam se da sam htio ići na nogomet u prvom osnovne i ono, kad je sve to malo krenulo onda sam odlučio da ne bih išao zato što mi je bilo bed jer sam znao da ću mucati i još je tamo puno dečki i jednostavno sam odustao.

DRUŠTVO PREMA OSOBAMA KOJE MUCAJU

Bullying, primjećivanje drugih

Kako je ranije navedeno, 73% ispitanika koji su ispunili upitnik kažu kako su u životu nekada doživjeli bullying na temelju mucanja. Ipak, tijekom intervjua odgovori često nisu išli u skladu s tim podatkom. Većina ispitanika prijavljuje kako su doživjeli komentiranje od strane vršnjaka ili dobacivanje, ali zanimljivo je kako gotovo svi navode da to nisu doživljavali kao „pravi“ bullying. Trojica ipak navode kako nikada nisu doživjeli nikakav oblik bullyinga niti bilo kakvog negativnog primjećivanja od strane okoline. Također, sva iskustva vezana uz vršnjačko zlostavljanje bila su vezana uz razdoblje školovanja - osnovnu ili srednju školu.

Borna: U školi je bilo zadirkivanja, al' to je ono kao djetetu, normalno da ti smeta i ne znaš što bi drugo rekao kad ionako mucaš, tak da ne možeš ništa ni reći.

Oskar: Kroz osnovnu školu puno češće, u biti, oko tog nekog imitiranja, ali tu su većinom prijatelji kojima je to kao zanimljivo jer si ti drukčiji. ...I to me tada nije toliko diralo, mislim malo je, ali ništa posebno. Srednja škola je druga stvar. Tada su ljudi..., vidim da su primjećivali, ali nisu ono, mi se rugali ili nešto. ...Tako da, nije bilo nekog klasičnog bullyinga ajmo reći, ali bilo je tog nekog dobacivanja koje svakako nije pomoglo u mom psihičkom pogledu na mucanje.

Andro: Ne, nikada. Možda neko zezanje, ali ne bullying.

Niko: U srednjoj školi isto tako nije bilo bullyinga da me netko fizički zlostavljao ili maltretirao, nije... možda u četvrtom srednjem je više bilo kao neko verbalno, od tipa dvoje troje muških pojedinaca, al opet, ja zaključujem da je to bilo zato što sam se ja družio sa curama iako sam ja odrađivao sve te muške stvari...

Diskriminacija

Većina iskustava s diskriminacijom bila su, kao i bullying, smještena u školski milje. Neki od primjera kada je subjektivnost profesora stajala na putu do zaslužene ocjene već su prethodno navedeni. Osim ispitnih situacija, javila su se i poneka druga iskustva iz svakodnevice. S diskriminacijom su se ispitanici u manjoj mjeri susretali nego s bullyingom ili zadirkivanjem iako je, osobito tijekom školovanja, i ona bila prisutna.

Karlo: ...kad sam bio na faksu, kad smo trebali izlagati profesorica je rekla da moju prezentaciju pročita neka druga cura. To mi se baš nije svidjelo. Mislim, bilo mi je lakše, ali bilo mi je jako neugodno. I osjećao sam se opet manje vrijedan zbog toga. To je jedan od razloga zašto sam odustao od fakulteta.

Oskar: ...kad je nekakvo natjecanje u brzini odgovaranja, bilo čega. Jer kao, ja ne mogu samo tako, ovaj, ispaliti neku riječ ili rečenicu. Čak i neke društvene igre, kao ono, koje su... baš je cilj da trebaš biti ili brz ili trebaš pojasniti na brzinu, a ja jednostavno ne mogu...

Dario: ...neki timski projekt iz nečega na faksu, u srednjoj... i sad, pogotovo kad te kolege tek upoznaju... i shvaćaju da zamuckuješ i sad oni idu sa stavom – ajmo tebe ne gurati u prvi plan, tipa ako treba biti neki „team leader“, netko tko će nešto prezentirati, neće uzeti tebe jer misle unaprijed da ti nećeš biti sposoban zbog svojih teškoća nas iznijeti kako treba, a bez da se konzultiraju o tome sa mnom.

4.2.2 Terapija

O logopedskoj terapiji mucanja moglo bi se govoriti iz raznih aspekata i perspektiva. Ipak, za potrebe ovog rada teme kojih su se ispitivač i ispitanici dotakli odnosile su se upravo na utjecaj terapije na svakodnevni život sudionika. Kakve su bile posljedice terapije na svakodnevnicu, što je za ispitanike bila najveća pomoć te koje su ih životne prilike na taj korak traženja pomoći i usmjerile. Osim toga, ispitanici su se kratko osvrnuli i na svoja iskustva u grupama samopomoći.

KORISNOST TERAPIJE

Od 8 ispitanika koji su pristupili intervjuu, njih 7 pohađalo je terapiju. Neke su roditelji vodili kao djecu, a neki su se na taj korak odlučili tijekom rane odrasle dobi. Motivi za početak terapije su uglavnom bili želja za tečnošću, osjećaj pritiska i napetosti kojeg su se željeli osloboditi ili pak rast samopouzdanja. Trojica su pohađala samo grupnu terapiju, dvojica individualnu, a dvojica i individualnu i grupnu terapiju. Svi su se izjasnili kako im je grupna terapija bila korisna te im pomogla u tečnosti govora iako iskustva s individualnom terapijom nisu bila toliko pozitivna. Dvojica su ispitanika završila individualnu terapiju nakon čega su se, nedovoljno zadovoljni ishodom odlučili i za grupnu terapiju. U terapiji je uglavnom naglasak bio na tečnosti govora iako je tijekom grupnih terapija velik dio obuhvaćao i rad na

komunikaciji. Osim samog govornog i komunikacijskog aspekta, ispitanici navode i kako im je terapija pomogla u mnogočemu drugome. Primjerice samopouzdanju, javnom govoru i smanjenoj napetosti.

Karlo: Je, super je bilo. Korisna mi je bila, jako. Trudim se i dalje primjenjivati tehnike u govoru i primjećujem da sam... puno mi je pomogla da budem miran kad pričam. Više nisam onoliko napet i nemam one blokade kao prije. To vidim sada.

Borna: Da, bila je jako korisna. ... A i super je opet što je grupa ljudi. U isto vrijeme dok radiš na mucanju i razbijaš strah od socijalizacije, upravo se socijaliziraš. ...znam da kad se smirilo to sam se osjećao bolje. Ovako je cijelo vrijeme bio neki pritisak.

Oskar: Apsolutno, apsolutno. I meni i ljudi su počeli primjećivati. I na primjer tata koji nije imao previše razumijevanja kroz život, to mu se jako svidjelo i rekao bih da od tada imamo bolji odnos čak... nego prije. Jer se baš vidjelo na meni da sam opušteniji, sretniji, samopouzdaniji i slično.

Andro: ...Pa ja bi rekao od svega pomalo. Ta komunikacija i kako se nositi sa stresom, ...kako se bolje i brže smiriti i manje mucaš onda, automatski. Recimo, to mi je pomoglo baš za te prezentacije koje sam na faksu imao u to vrijeme. Kako se prije toga pripremiti, ...i smiriti se malo da lakše pričaš...

GRUPE SAMOPOMOĆI I PODRŠKE

Od 8 ispitanika koji su pristupili intervjuu samo su dvojica pohađala grupu samopomoći. Oba su takvu vrstu podrške smatrala veoma korisnom te su podijelili iskustva kako im je grupa pomogla u nošenju s mucanjem i prihvaćanju mucanja. Općenito, ispitanici o tome nisu bili veoma upućeni, a neki su tijekom istraživanja tek saznali da grupe poput tih postoje.

Karlo: Jako mi je korisno, u smislu da sve više prihvaćam mucanje... Znači, tamo radimo ne vježbe nego se više razgovara o iskustvima kroz život i o tehnikama koje nam pomažu i tako se dijele savjeti, pogotovo onima koji imaju malo izraženije mucanje kao ja i koji su uporni u tome da imaju što tečniji govor. ...Baš glavni cilj je prihvaćanje mucanja kao nečeg što je dio nas.

Niko: ...u tom nekom prihvaćanju mucanja svog, kao sastavnog dijela mene.

Općenito govoreći, polovica ispitanika izjasnila se kako im je upravo logopedska terapija bila najveća pomoć u nošenju s mucanjem. Osim nje spominju i psihoterapiju (2 ispitanika) te podršku obitelji i prijatelja.

4.2.3. Muškarci i mucanje

Posljednja tema intervjua odnosila se na iskustva s mucanjem iz muške perspektive. Tako se prva tema, vezana uz mušku perspektivu, odnosila upravo na njihova općenita iskustva kao muškaraca, a druga proizašla tema govori o odnosu mucanja i maskuliniteta. Postoji li neka veza između ta dva koncepta i na kojoj se razini očituje u životima muškaraca.

ISKUSTVA IZ PERSPEKTIVE MUŠKARACA

Ova se tema odnosi na iskustva koja su muškarci doživjeli u svom životu, a vezana su, prema njihovom dojmu, na činjenicu da su oni upravo muškarci koji mucaju. Dakle, raspravljalo se o tome postoje li neka iskustva koja bi, da nisu muškarci, iskusili na drugačiji način ili ih, možda, uopće ne bi doživjeli. Mišljenja ispitanika bila su veoma šarolika. Iskustva koja su se javila bila su vezana uz muško-ženske odnose ili su jednostavno odražavala perspektivu društva o muškarcima koji mucaju. Također, neka od njih bila su svakodnevna iskustva s kojima se često susreću, a druga su se pak odnosila na neka prošla životna razdoblja djetinjstva i adolescencije. Troje se muškaraca, ipak, izjasnilo kako nisu doživjeli iskustva koja bi iole smatrali povezanim s njihovim spolom tj. rodom, dok su ostali uglavnom osjetili određeni pritisak ili osjećaj nemoći u društvu kao posljedicu mucanja.

Luka: ...ali kolegi koji je teško mucao... ... on je sebe trebao predstaviti i nije mogao ništa reći i ovi neki dečki su se krenuli cerit. Mislim da je cura tako jako mucala da joj se nitko ne bi krenuo ceriti jer kao, šta ćeš se curi smijati. Ovdje računaš, on je muško pa njemu možeš.

...Iskreno, ne volim nekad biti tih u društvu, ono, nekad mi se čini da cure vole kad su dečki glasniji, kad su više ekstroverti... to nekako odražava i komforntost, dominaciju, samopouzdanje i onda mi nekad smeta ako sam tih, a ne želim biti tih, ali ono... budem tih.

Simon (o iskustvima iz djetinjstva): ...u petom, tako kad smo ful mali, u petom osnovne, muško društvo je baš jako... intenzivno je. I onda, imam osjećaj da kad si muškarac i mucaš i u tom si društvu, može biti više bullyinga i nesigurnosti. Jer smo mi svi bili, ono, ajmo trčat, ajmo ovo, ajmo ono, ajmo se tuć, ajmo igrat nogomet, ajmo sada raspravljati o nekim stvarima. I ja se nisam uvijek mogao raspravljati, nisam uvijek mogao reći nešto interesantno, nisam uvijek mogao nekoga dobiti u nekom argumentu, na primjer ako smo se posvađali. I onda bi oko toga bio baš ljut, ljut nekada kao mali. Ali to nitko ne bi razumio, zato što ...(sestre) one su mucale, ali one nisu imale baš takvu situaciju.

Oskar: Pa definitivno, postoji neki društveni pritisak da ti kao muškarac budeš kompetentan u svakom trenutku. Pa tako i u nekom razgovoru. I onda kad mucaš ti se čini da jednostavno ne možeš u nekom trenu biti „dominantan“ u nekom razgovoru. ...definitivno te ljudi gledaju kao da si manje muškarac zbog toga. I naravno, to neko upoznavanje, kad se pretpostavlja da ćeš ti prići curi ili tako nešto i da ćeš pokrenuti neku temu ili razgovor. ...Evo, to su neka dva područja, ali to u biti pokriva puno situacija. Jer, konstantno kad razgovaraš s više ljudi i posebno kad su neke ženske osobe u skupini imaš tu nekakav pritisak da nekako moraš biti asertivniji, a jednostavno ne možeš. ...naravno, ne kažem, da svi imaju takva očekivanja, ali mislim da se u društvu to općenito potihom podrazumijeva.

Andro: Pa možda recimo, ta situacija nekog grupnog druženja, da bi možda neku ženu prije prihvatili da počne s njima pričati, recimo, to ja mislim da bi moglo biti. ...možda bi se ženama prije pružila pomoć oko mucanja nego muškarcima jer bi one čak možda prije prihvatile to nego muškarci. Recimo, muškarci općenito su više tvrdoglavi i više ponosni, kako bi se reklo i žene bi možda prije i napravile taj korak da se konfrontiraju s tim i nešto poduzmu.

MUCANJE I MASKULINITET

Iz ranije spomenutih odgovora vidljivo je kako su se muškarci u ovom istraživanju oslanjali na dominantne, nadmoćne karakteristike u opisivanju pojma muževnosti. Stoga su se sada osvrnuli i na činjenicu kako je mucanje utjecalo upravo na taj pojam muževnosti u njihovom životu i je li uopće bilo ikakvog utjecaja. Srednja vrijednost kojom su označili utjecaj mucanja na maskulinitet u upitniku bila je $C=3$ što bi značilo da su u većoj ili manjoj mjeri povezanost tih dviju pojava osjetili. Tijekom intervjua svoje su odgovore pobliže objasnili i opisali. Opisi tih iskustava kod čak četvorice muškaraca bili su osjećaj da su gledani kao nježniji, nedovoljno muževni kao posljedicu svog mucanja. Na takva su se iskustva većinski referirali u negativnom svjetlu.

Simon: Tipa, u odnosu sa starijim rođacima. ...s ujakom i s tetom. I tipa, kum moj. ...I jako se sjećam, kad sam ja bio tako isto mlad, u sedmom, osmom razredu, ja sam mislio da nisam onako, dovoljno muževan, oko toga. Da oni gledaju, ah on je malo ovakav, onakav, malo je slabiji i ne zna pričati baš i to me... mislim da me to najviše mučilo, više nego ovo s curama i više nego ovo u ekipi.

Dario: ...ali da sam definitivno iskusio u dobi puberteta da mi kažu da sam feminiziran, ne to je definitivno preteška riječ, reći ću nježniji, možda radi toga i da mi fali malo snage i moći što se kaže, možda krivo zvuči, ali nažalost nemam bolju riječ.

Oskar: Kad zamislim neke ljude iz mog društva koji su jako..., za koje bi ljudi rekli da su „pravi muškarci“, oni su jako četo glasni, upadaju u riječ, često imaju neki agresivniji stav i tako. Jednostavno eto, ja to nemam, tako da definitivno bi neki rekli da zbog toga ta neka moja muževnost pati, ajmo reći. Ali opet, upoznao sam i ljude koji baš žele od muškarca da je baš malo suzdržaniji i osjetljiviji, ajmo reći i pažljiviji i tako. Sve je do pojedinca nekako.

Andro: Pa, možda na neki način, dok moraš nešto reći i pokazati neki autoritet i onda počneš mucati. Onda to nije više to. ...Pa, recimo, kad sam bio u vezi isto i kad si u društvu i kad počneš mucati onda svi krenu kao “gle ovoga“... ne gledaju te kao nekog macho muškarca nego kao nekog blažeg...

Druga dvojica taj su osjećaj povezala sa samopouzdanjem o kojem je već ranije bilo riječi. Ipak, ovaj put kroz prizmu maskuliniteta, navodili su kako im je samopouzdanje kao pojam

gotovo pa istovjetan s pojmom muževnosti te su s manjkom samopouzdanja osjećali i da njihov osjećaj maskuliniteta također pati.

Borna: Pa, definitivno to nekakvo spuštanje samopouzdanja, jer meni kad bi pisao listu, kad bi naslov bio maskulinitet, prva stvar koja bi mi bila bi bilo samopouzdanje. Praktički mi je najviše utjecaja bilo na to, a i pošto mi je prva stvar koja mi je kao nekakvo odličje, mislim odličje je kao i ženske i muške osobe, ali kad bi gledali samo muškarca opet je... muškost. I, da, mislim da mi je sve ostalo što mi se nadovezivalo poslije bilo vezano uz samopouzdanje.

Luka: ...ako zamucam, zna mi to rušiti samopouzdanje pa u tom smislu mi kao ruši neki maskulinitet pod navodnike. Mislim, to je i glavna stvar. Mislim da muškima to jako ruši maskulinitet. Za njih, ne mora to biti tako za nekog trećeg koji te promatra, ali mislim da je tebi je to problem. Tebi je to problem u glavi. ... u tim situacijama (u situacijama s djevojkama) narušava taj osjećaj, možda najviše. Jer ono, kad curu gledaš zavesti, prezentirati se u najboljem svijetlu i onda ti je to kao nešto što ti je prepreka.

Gledajući rezultate intervjua i iskustva ispitanika jasno je kako je i njima, kao i mnogima drugima u prethodnim istraživanjima, mucanje ostavio traga u različitim životnim sferama. Govoreći o svakodnevnim aktivnostima, poslovima, događajima i sličnom u kontekstu mucanja i potencijalnih utjecaja, isticala se problematika komuniciranja što ne čudi s obzirom na prirodu mucanja. Mogli bismo reći da su neka od iskustava bila očekivana, raspravljana već u mnogim istraživanjima. Primjeri toga bili su nelagoda tijekom situacije telefoniranja, izbjegavanje javljanja na školskom satu, razgovor u javnom prijevozu ili pak izbjegavanje govornih situacija općenito (Isaacs i Swartz, 2022; James i sur., 2009; Crichton-Smith, 2002; Corcoran i Stewart, 1998). Slična iskustva spomenuli su i ispitanici ovog istraživanja. Tema na koju su se ispitanici često osvrtni bila je samopouzdanje. Problem sa samopouzdanjem osoba koje mucaju kao posljedicu neuspjelih komunikacijskih izmjena spominju još 1982. godine i Van Riper te kasnije, Daniels i sur. (2006) koji takva iskustva dobiva upravo od populacije muškaraca. Osim toga, neki su samopouzdanje povezivali s pojmom muževnosti te naglasili kako mucanje ima direktan ili indirektan negativan utjecaj na oba od tih koncepata. Također, gledajući interpersonalne odnose, mucanje je kod gotovo svih ispitanika (N=6) ostavilo traga na bar jednoj vrsti odnosa. Muškarci su se najrjeđe izjašnjavali kako im je

mucanje utjecalo na obiteljske odnose, a veoma značajan utjecaj nije imalo ni na druge vrste odnosa – prijateljske ili romantične. Ipak, govoreći o odnosima s vršnjacima u mlađoj dobi, često se spominjao bullying ili zadirivanje i komentiranje od strane vršnjaka, dok su se, u nešto manjoj mjeri ispitanici susretali s diskriminacijom i to uglavnom u obrazovnom kontekstu. Također, gledajući romantične, ali i druge odnose, više od polovice muškaraca spomenulo je situaciju upoznavanja kao veoma izazovnu i neugodnu. Razlog tomu često je bio mucanje na vlastito ime ili strah od ostavljanja lošeg dojma. Situacija upoznavanja i teškoće s predstavljanjem javile su se i u intervjuima spomenutog istraživanja Corcorana i Stewart (1988). U kontekstu romantičnih odnosa također se često spominjao problem manjka samopouzdanja. Zanimljivo, i u istraživanju Johnson (2021), 79% osoba koje ne mucaju kažu kako bi osoba koja muca trebala prihvaćati vlastito mucanje kako bi s njom ušli u vezu te 96% njih smatra kako bi na taj način njihova veza bila bolja. Iz obrazovnog i karijernog aspekta mucanje je do neke mjere utjecalo, u okviru govornih zadataka tijekom školovanja kao što su usmena ispitivanja i prezentiranje. Tijekom takvih izazovnih situacija profesori ispitanika često su pokazivali razumijevanje, uz poneke iznimke kojih se ispitanici s gorčinom prisjećaju. To je u skladu s istraživanjem Višaticki Jakovljević (2018), provedenog na hrvatskim ispitanicima, gdje je 78% ispitanika navelo kako je mucanje imalo negativan utjecaj tijekom školovanja na usmena ispitivanja, ali većina se slaže da su profesori za njih imali razumijevanja. Isto vrijedi i za situaciju okupacijskog odabira i radnog mjesta - većina ispitanika navela je kako mucanje nije imalo utjecaj na odabir njihovog zanimanja što je u skladu sa spomenutim istraživanjem Palasik i suradnika (2012), ali i kako mnoga zanimanja za koja je govor glavno sredstvo profesije nikada nisu ni razmatrali. Iste rezultate dobiva i Uzelac (2018).

Iskustva s terapijom bila su šarolika te djelomice u skladu s rezultatima upitnika. Iskustva iz intervjua govore da su, globalno gledajući, ispitanici bili zadovoljni logopedskom terapijom te su od nje najčešće imali koristi. Neki od njih upravo su terapiju spomenuli kao nešto što im je u suočavanju s mucanjem bila najveća pomoć. To nije bilo za pretpostaviti s obzirom da je samo 10 od 20 ispitanika u upitniku navelo kako im je terapija imala ključnu ulogu u oporavku od mucanja. Također, svi su ispitanici izjavili kako danas imaju pozitivniji odnos s mucanjem nego nekada. Iskustva s grupama samopomoći također su bila isključivo pozitivna iako su samo dvojica ispitanika koji su pristupili intervjuu s njima imali doticaja.

Govoreći o mucanju iz muške perspektive, iskustva su bila veoma individualna. Nekolicina muškaraca kazala je kako nikada nije doživjela iskustvo koje bi mogli povezati s činjenicom da su muškarci koji mucaju dok su ostali navodili iskustva poput osjećaja da mucanje utječe na tuđu percepciju njih kao muškaraca, osjećaj manjka samopouzdanja te nedostatnosti i napetosti u ponekim društvenim situacijama. Isto kao i u istraživanju Isaacs i Swartza (2022) muškarci su uglavnom na mucanje gledali kao na nedovoljno dominantnu i nadmoćnu osobinu koja je kompromitirala njihov osjećaj muževnosti. Također, u skladu s rezultatima Isaacs i Swartza (2022) i ovi su ispitanici izvijestili o povećanom samopouzdanju i samouvjerenosti jednom kada su stekli veću kontrolu nad svojim govorom.

5. ZAKLJUČAK

Mucanje je multidimenzionalni poremećaj koji osim na sam čin govora utječe na mnoge druge situacije (Beilby, 2014; Bloodstein i Ratner, 2008). Tako svoj utjecaj ostavlja u socijalnim odnosima, obrazovanju, pogledu na sebe i naravno, komunikacijskim situacijama. O tome kako mucanje utječe na odrasle osobe provedena su brojna istraživanja, ali istraživanja specifično o ženama ili muškarcima prilično su rijetka. Tako u Hrvatskoj postoje dva istraživanja koja promatraju utjecaj mucanja na život žena (Leko Krhen i sur., 2021 i Pinezić, 2022). Ipak, takva istraživanja iz perspektive muškaraca u Republici Hrvatskoj ne postoje. Stoga je cilj ovog istraživanja bio je saznati kakav utjecaj mucanje ostavlja na svakodnevicu muškaraca iz Republike Hrvatske.

Iz rezultata dobivenih putem upitnika i polustrukturiranih intervjua proizlazi zaključak kako mucanje doista jest poremećaj koji direktno ili indirektno utječe na mnoge sfere života muškaraca. Posljedice koje sa sobom nosi često se negativno odražavaju na život muškaraca i njihovo poimanje sebe u većoj ili manjoj mjeri. Rezultate ovog istraživanja stoga bi trebalo razmotriti i prilikom stvaranja terapijskih programa i ciljeva te s tim u mislima početi ovaj kompleksan poremećaj doista gledati kao sveobuhvatno stanje čije posljedice ostavljaju tragove ne samo na govorne i komunikacijske aspekte muškaraca već i na šaroliku i često izazovnu svakodnevicu.

6. NEDOSTACI ISTRAŽIVANJA

Broj ispitanika koji je ispunio anketu premalen je da bi pouzdano predstavljaju ciljane populaciju. Osim toga, intervjuu su pristupili muškarci koji su dobrovoljno htjeli razgovarati o vlastitom mucanju. Kako je mucanje multidimenzionalni poremećaj s izraženom govornom komponentom, moguće je da se muškarci koji imaju veće govorne teškoće ili anksioznost tijekom govornih situacija iz tog razloga nisu odazvali te zato nije dobiven točan uvid u svakodnevicu tog dijela ciljane populacije.

Također, u istraživanje su uzeti i obrađeni podaci svih osoba koje mucaju bez obzira na jakost mucanja. Ipak, iskustva osoba koje blago mucaju mogu se uvelike razlikovati od iskustava osoba koje imaju jako izraženo mucanje.

7. LITERATURA:

1. American Psychiatric Association. (1994). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (4th ed.).
2. American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>
3. Andrews, J. G. (1964). THE NATURE OF STUTTERING¹. *Medical Journal of Australia*, 2(23), 919–924. <https://doi.org/10.5694/j.1326-5377.1964.tb109852.x>
4. Beilby, J. (2014). Psychosocial Impact of Living with a Stuttering Disorder: Knowing Is Not Enough. *Seminars in Speech and Language*, 35(02), 132–143. <https://doi.org/10.1055/s-0034-1371756>
5. Blood, G. W., & Blood, I. M. (2004). Bullying in adolescents who stutter: Communicative competence and Self-Esteem. *Contemporary Issues in Communication Science and Disorders*, 31(Spring), 69–79. <https://doi.org/10.1044/cicsd 31 s 69>
6. Blood, G. W., & Blood, I. M. (2007). Preliminary Study of Self-Reported Experience of Physical Aggression and Bullying of Boys who stutter: Relation to Increased anxiety. *Perceptual and Motor Skills*, 104(3_suppl), 1060–1066. <https://doi.org/10.2466/pms.104.4.1060-1066>
7. Bloodstein, O., & Ratner, N. B. (2008). *A handbook on stuttering* (6th ed). Thomson Delmar Learning. <http://books.google.com/books?id=aZUhAQAAMAAJ>
8. Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
9. Boakye, J., & Chetty, D. (2020). *What is Masculinity? Why Does it Matter? And Other Big Questions*. Hachette UK.
10. Boyle, M. P., & Cheyne, M. R. (2024). Major discrimination due to stuttering and its association with quality of life. *Journal of Fluency Disorders*, 80, 106051. <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2024.106051>
11. Boyle, Michael. (2013). Assessment of Stigma Associated With Stuttering: Development and Evaluation of the Self-Stigma of Stuttering Scale (4S). *Journal of speech, language, and hearing research*. 56(5), 1517. doi:10.1044/1092-4388(2013/12-0280)

12. Bonifacio, H. J., & Rosenthal, S. M. (2015). Gender variance and dysphoria in children and adolescents. *Pediatric Clinics of North America/the Pediatric Clinics of North America*, 62(4), 1001–1016. <https://doi.org/10.1016/j.pcl.2015.04.013>
13. Craig, A., Blumgart, E., & Tran, Y. (2009). The impact of stuttering on the quality of life in adults who stutter. *Journal of Fluency Disorders*, 34(2), 61–71. <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2009.05.002>
14. Craig, A. R., & Calver, P. (1991). Following up on treated stutterers. *Journal of Speech Language and Hearing Research*, 34(2), 279–284. <https://doi.org/10.1044/jshr.3402.279>
15. Craig, A., Hancock, K., Chang, E., McCready, C., Shepley, A., McCaul, A., Costello, D., Harding, S., Kehren, R., Masel, C., & Reilly, K. (1996). A Controlled Clinical Trial for Stuttering in Persons Aged 9 to 14 Years. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 39(4), 808–826. <https://doi.org/10.1044/jshr.3904.808>
16. Craig A, Hancock K, Tran Y, Craig M, Peters K. (2002). Epidemiology of stuttering in the community across the entire life span. *Journal of Speech Language and Hearing Research*. doi: 10.1044/1092-4388(2002/088)
17. Craig, A., & Tran, Y. (2005). The epidemiology of stuttering: The need for reliable estimates of prevalence and anxiety levels over the lifespan. *Advances in Speech Language Pathology*, 7(1), 41–46. <https://doi.org/10.1080/14417040500055060>
18. Craig, A., & Tran, Y. (2006). Fear of speaking: chronic anxiety and stammering. *Advances in Psychiatric Treatment*, 12(1), 63–68. <https://doi.org/10.1192/apt.12.1.63>
19. Crichton-Smith, I. (2002). Communicating in the real world: accounts from people who stammer. *Journal of Fluency Disorders*, 27(4), 333–352. [https://doi.org/10.1016/s0094-730x\(02\)00161-4](https://doi.org/10.1016/s0094-730x(02)00161-4)
20. Corcoran, J. A., & Stewart, M. (1998). Stories of stuttering. *Journal of Fluency Disorders*, 23(4), 247–264. [https://doi.org/10.1016/s0094-730x\(98\)00020-5](https://doi.org/10.1016/s0094-730x(98)00020-5)
21. Daniels, D. E., & Gabel, R. M. (2004). The impact of stuttering on identity construction. *Topics in Language Disorders*, 24(3), 200–215. <https://doi.org/10.1097/00011363-200407000-00007>
22. Daniels, D. E., Hagstrom, F., & Gabel, R. M. (2006). A qualitative study of how African American men who stutter attribute meaning to identity and life choices. *Journal of Fluency Disorders*, 31(3), 200–215. <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2006.05.002>

23. Daniels, D. E., Gabel, R. M., & Hughes, S. (2012). Recounting the K-12 school experiences of adults who stutter: A qualitative analysis. *Journal of Fluency Disorders*, 37(2), 71–82. <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2011.12.001>
24. Davis, S., Howell, P., & Cooke, F. (2002). Sociodynamic relationships between children who stutter and their non-stuttering classmates. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 43(7), 939–947. <https://doi.org/10.1111/1469-7610.00093>
25. Erickson, S., & Block, S. (2013). The social and communication impact of stuttering on adolescents and their families. *Journal of Fluency Disorders*, 38(4), 311–324. <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2013.09.003>
26. Frosh, S., Phoenix, A., & Pattman, R. (2002). *Young masculinities*. <https://doi.org/10.1007/978-1-4039-1458-3>
27. Guitar, B. (2006). *Stuttering : an integrated approach to its nature and treatment* (3rd ed). Lippincott Williams & Wilkins.
28. Health Promotion (HPR). (2012c, March 1). *The World Health Organization Quality of Life (WHOQOL)*. <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-HIS-HSI-Rev.2012.03>
29. Hurst, M. I., & Cooper, E. B. (1983). Employer attitudes toward stuttering. *Journal of Fluency Disorders*, 8(1), 1–12. [https://doi.org/10.1016/0094-730x\(83\)90017-7](https://doi.org/10.1016/0094-730x(83)90017-7)
30. Isaacs, D., & Swartz, L. (2022). “Stammering less so that I can be more of a man”: Discourses of masculinities among young adult men in the Western Cape, South Africa, who stutter. *Psychology of Men & Masculinity*, 23(1), 74–85. <https://doi.org/10.1037/men0000302>
31. Isaacs, D., & Swartz, L. (2022b). Examining the understandings of young adult South African men who stutter: The question of disability. *International Journal of Language and Communication Disorders*, 57(6), 1304–1317. <https://doi.org/10.1111/1460-6984.12755>
32. Isaacs, D., Swartz, L., & Toefy, Y. (2021). “My Stutter Has Put Me on the outside”: Young South African Muslim Men Who Stutter Talk about Masculinities and Religion. *Journal of Disability & Religion*, 26(1), 26–45. <https://doi.org/10.1080/23312521.2021.1876581>
33. Iverach, L., & Rapee, R. M. (2014). Social anxiety disorder and stuttering: Current status and future directions. *Journal of Fluency Disorders*, 40, 69–82. <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2013.08.003>

34. James, S., Brumfitt, S., & Cowell, P. (2009). The influence of communication situation on self-report in people who stutter. *International Journal of Speech-Language Pathology*, 11(1), 34–44. <https://doi.org/10.1080/17549500802588179>
35. Johnson, M. L. (2021). *Datability of stuttering: Insight and Analysis of the Dating and Relationship Practices of Adults who Stutter and Perspective Partners*.
36. Kasbi, F., Mokhlesin, M., Maddah, M., Noruzi, R., Monshizadeh, L., & Khani, M. M. (2015). Effects of stuttering on quality of life in adults who stutter. *Middle East Journal of Rehabilitation and Health Studies*, 2(1). <https://doi.org/10.17795/mejrh-25314>
37. Klein, J. F., & Hood, S. B. (2004). The impact of stuttering on employment opportunities and job performance. *Journal of Fluency Disorders*, 29(4), 255–273. <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2004.08.001>
38. Krhen, A. L., Babić, M. M., & Horovskij, M. (2021). Izazovi i perspektive svakodnevnog života iz iskustva žena koje mučaju. *Hrvatska Revija Za Rehabilitacijska Istraživanja*, 57(1), 85–115. <https://doi.org/10.31299/hrri.57.1.5>
39. Koedoot, C., Bouwmans, C., Franken, M., & Stolk, E. (2011). Quality of life in adults who stutter. *Journal of Communication Disorders*, 44(4), 429–443. <https://doi.org/10.1016/j.jcomdis.2011.02.002>
40. McCROSKEY, J. C., Richmond, V. P., Daly, J. A., & Falcione, R. L. (1977). STUDIES OF THE RELATIONSHIP BETWEEN COMMUNICATION APPREHENSION AND SELF-ESTEEM. *Human Communication Research*, 3(3), 269–277. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2958.1977.tb00525.x>
41. Menzies, R. G., Onslow, M., & Packman, A. (1999). Anxiety and stuttering. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 8(1), 3–10. <https://doi.org/10.1044/1058-0360.0801.03>
42. *masculinity*. (2024). <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/masculinity> (Pristupljeno 27.6.2024.)
43. Nang, C., Hersh, D., Milton, K., & Lau, S. R. (2018). The impact of stuttering on development of Self-Identity, relationships, and quality of life in women who stutter. *American Journal of Speech-language Pathology*, 27(3S), 1244–1258. https://doi.org/10.1044/2018_ajslp-odc11-17-0201
44. Palasik, S., Gabel, R., Hughes, C., & Rusnak, E. (2012). Perceptions about occupational experiences by people who stutter. *Perspectives on Fluency and Fluency Disorders*, 22(1), 22–33. <https://doi.org/10.1044/ffd22.1.22>

45. Pinezić, P. (2022). *Utjecaj mucanja na svakodnevni život žena koje mucaju* (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. Preuzeto s: <https://dabar.srce.hr/islandora/search/pinezi%C4%87%20petra?type=dismax>
46. Plexico, L. W., Hamilton, M., Hawkins, H., & Erath, S. (2019). The influence of workplace discrimination and vigilance on job satisfaction with people who stutter. *Journal of Fluency Disorders*, 62, 105725. <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2019.105725>
47. Prpić, D. (2023). *Mucanje*. Zagreb: Alfa d.d.
48. Quesal, R. W. (1989). Stuttering research: Have we forgotten the stutterer? *Journal of Fluency Disorders*, 14(3), 153–164. [https://doi.org/10.1016/0094-730x\(89\)90033-8](https://doi.org/10.1016/0094-730x(89)90033-8)
49. Silverman, E., & Zimmer, C. H. (1979). Women who Stutter: Personality and speech characteristics. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 22(3), 553–564. <https://doi.org/10.1044/jshr.2203.553>
50. Swartz, E., Irani, F., & Gabel, R. (2014). Coping with stuttering. *Perspectives on Fluency and Fluency Disorders*, 24(2), 58–68. <https://doi.org/10.1044/ffd24.2.58>
51. Tichenor, S. E., & Yaruss, J. S. (2019). Stuttering as defined by adults who stutter. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 62(12), 4356–4369. https://doi.org/10.1044/2019_jslhr-19-00137
52. Turnbaugh, K. R., Guitar, B. E., & Hoffman, P. R. (1979). Speech clinicians' attribution of personality traits as a function of stuttering severity. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 22(1), 37–45. <https://doi.org/10.1044/jshr.2201.37>
53. Uzelac, V. (2018). *Mucanje i izbor zanimanja* (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. Preuzeto s: <https://dabar.srce.hr/islandora/object/erf%3A464>
54. Van Borsel, J., Brepoels, M., & De Coene, J. (2011). Stuttering, attractiveness and romantic relationships: The perception of adolescents and young adults. *Journal of Fluency Disorders*, 36(1), 41–50. <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2011.01.002>
55. Van Riper, C. (1982). *The nature of stuttering* (2nd ed). Prentice-Hall.
56. WHOQOL. (n.d.). <https://www.who.int/tools/whoqol> (Pristupljeno 26.7.2024)
57. Višaticki Jakovljević, T. (2018). *Utjecaj mucanja na kvalitetu života odraslih osoba koje mucaju* (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. Preuzeto s: <https://dabar.srce.hr/islandora/object/erf%3A477>

58. World Health Organization. (1977). *Manual of the international statistical classification of diseases, injuries, and causes of death: based on the recommendations of the ninth revision conference, 1975, and adopted by the Twenty-ninth World Health Assembly*. <https://iris.who.int/handle/10665/40492>
59. Woods, C. (1978). Does the stigma shape the stutterer? *Journal of Communication Disorders*, 11(6), 483–487. [https://doi.org/10.1016/0021-9924\(78\)90022-9](https://doi.org/10.1016/0021-9924(78)90022-9)
60. Woods, C. L., & Williams, D. E. (1976). Traits attributed to stuttering and normally fluent males. *Journal of Speech and Hearing Research*, 19(2), 267–278. <https://doi.org/10.1044/jshr.1902.267>
61. Yairi, E., & Ambrose, N. (2013). Epidemiology of stuttering: 21st century advances. *Journal of Fluency Disorders*, 38(2), 66–87. <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2012.11.002>

PRILOZI

Pitanja iz upitnika

Spol:

1. Koliko imate godina?
2. Vaše mjesto prebivališta
3. Najviša razina postignutog obrazovanja
4. Radni status?
5. Ako ste označili zaposlen, na kojem radnom mjestu? Ako ste označili student, na kojem fakultetu? Ako ste označili nezaposlen, stavite X.
6. Označite svoj status veze: slobodan, u vezi, u braku
7. Označite istinitost sljedeće tvrdnje: Postoji mnogo osoba na koje se mogu osloniti kad imam problema.
8. Označite istinitost sljedeće tvrdnje: Postoji dovoljan broj ljudi s kojima osjećam bliskost.
9. Označite istinitost sljedeće tvrdnje: Nedostaju mi ljudi u neposrednoj blizini.
10. S koliko ste godina počeli mucati?
11. Jeste li ikad doživjeli bullying zbog mucanja (npr. u školi, od vršnjaka ili odraslih...)?
12. Jeste li ikada doživjeli diskriminaciju na temelju mucanja? (u školi, na fakultetu, radnom mjestu...)?
13. Jeste li trenutno uključeni u logopedsku terapiju zbog mucanja?
14. Ako je Vaš odgovor na prethodno pitanje bio DA, koliko dugo?
15. Jeste li prije pohađali logopedsku terapiju zbog mucanja?
16. Ako je Vaš odgovor na prethodno pitanje bio DA, prije koliko godina ili mjeseci?
17. Ukoliko ste pohađali ili pohađate logopedsku terapiju, smatrate li da ima ključnu ulogu u oporavku od mucanja?
18. Jeste li ikada pohađali neki oblik grupe samopomoći ili podrške za osobe koje mucaju?
19. Pohađate li trenutno neki oblik grupe samopomoći ili podrške za osobe koje mucaju?
20. Svoje mucanje na skali od 1 (vrlo blago) do 9 (vrlo izraženo) procjenjujem kao: 1-9
21. Jeste li ikada osjećali da mucanje negativno utječe na Vaš maskulinitet?

22. Postoji li još nešto što smatrate da je važno podijeliti, a da nije bilo spomenuto u pitanjima?

Protokol intervjua

Upoznavanje s ispitanikom, objašnjavanje svrhe i cilja intervjua, naglašavanje povjerljivosti podataka te dobivanje usmene suglasnosti za snimanje intervjua i korištenje podataka u svrhu diplomskog rada.

Pitanja:

1. Vlastiti pogled na mucanje, odnos mucanja prije i sada, nošenje s mucanjem u svakodnevici, pozitivne strane mucanja
2. Iskustva s mucanjem
 - U odnosima s prijateljima, obitelji, romantičnim odnosima
 - Tijekom obrazovanja
 - Utjecaj na donošenje odluka (hobiji, škola, zanimanje)
3. Terapija
 - opis terapije, korisnost terapije, terapijski ciljevi
 - motivacija za početak terapije
 - grupe podrške i samopomoći
 - najveća ponoć u suočavanju s mucanjem
4. Iskustva iz perspektive muškaraca
 - Specifična iskustva ili dojmovi koje ste stekli kao muškarac, a koje možda ne biste u toj mjeri ili na takav način iskusili
 - Povezanost mucanja i maskuliniteta – postoji li i na koji način
5. Otvoreno pitanje, dodatak na kraju